

MUSTAFA SÂKİB DEDE'NİN GÖZÜNDEN KÜTAHYA MEVLEVÎHÂNESİ ve CELÂLEDDİN ERGÜN ÇELEBİ

Betül Saylan
Dr. Tasavvuf

Öz: Kütahya Mevlevîhânesi, Mevlânâ Âilesi'ne mensup Celâleddin Ergün Çelebi tarafından temelleri atılmış, Mevlevîliğin en mühim merkezlerinden biridir. Aynı zamanda, Kütahya Mevlevîhânesi, Mevlevîlik târihi için mühim bir kaynak olan *Sefîne-i Nefîse-i Mevleviyân* müellifi Mustafa Sâkib Dede'nin de postnişin olduğu; Konya Mevlânâ Dergâhı'ndan sonra Mevlânâ Âilesi tarafından idâre edilmiş yegâne merkezdir.

Anahtar Kelimeler: Mevlevîlik, Kütahya, Kütahya Mevlevîhânesi, Celâleddin Ergün Çelebi, Kâmile Hanım, Mustafa Sâkib Dede.

Kütahya Mawlawihane and Celaledin Ergun Çelebi from Mustafa Sakib Dede's View

Abstract: Kütahya Mevlevihane, which is Celâleddin Ergün Çelebi, who is a member of Mawlana Family, is one of its shaikh, is an important centre of Mawlawiyya. At the same time, Kütahya Mevlevihane, which is only centre after Konya Mevlana Dergah, is managed by Mawlana Family. And one of its shaikh is Mustafa Sakib Dede, who is the author of *Sefîne-i Nefîse-i Mevleviyân* is one of the important work for history of Mawlawiyya.

Keywords: Mawlawiyya, Kütahya, Kütahya Mevlevihane, Celaledin Ergun Çelebi, Mrs. Kamile, Mustafa Sakib Dede

في نظر مصطفى سابق دده مولويخانه كوتاهيا و جلال الدين أرقون جلبي

ملخص: مولويخانه كوتاهيا التي قد وضعت أسسها من قبل جلال الدين أرقون جلبي المنتمي إلى أسرة مولانا من أهم مراكز المولوية. هذا المكان هو المركز الوحيد الذي أصبح مصطفى سابق دده الذي ألف كتاب "سفينة نفيسة مولويان" - هو من أهم مراجع تاريخ المولوية - بوسـت نيشين فيه والذي قد تمّ توجيهه من قبل عائلة مولانا بعد خانقاه مولانا في قونية.

الكلمات المفتاحية: المولوي، كوتاهيا، مولويخانه كوتاهيا، جلال الدين أرقون جلبي، السيدة كاملة، مصطفى سابق دده.

Giriş

Mevlevîlik, Hz. Mevlânâ'nın vefâtının ardından, oğlu Sultan Veled tarafından, Hz. Mevlânâ'nın fikirleri, eserleri çerçevesinde tesis edilmiş; zaman içerisinde merâsimleri belirlenmiş; çok sayıda mün-

tesibi bulunan; geniş coğrafyalara ulaşmış bir tarıktır. Bu yerlerden biri de, mevlevî büyüklerinin teveccüh gösterdiği merkezlerden olan Kütahya'dır.

Kütahya Mevlevîhânesi ve ilk postnişini Celâleddin Ergün Çelebi hakkında en mühim kaynak, kendisi de Kütahya Mevlevîhânesi postnişini olan Mustafa Sâkıb Dede'nin kaleme aldığı, mevlevîlik târihi açısından temel eserlerden biri olan *Sefîne-i Nefîse-i Mevleviyân*'dır. Bu çalışmamızda, Mustafa Sâkıb Dede'nin kalemin-den Celâleddin Ergün Çelebi'yi, tasavvufî kişiliğini, kerâmetlerini, Kütahya Mevlevîhânesi'ni ve mevlevîhânenin postnişinlerini incelemeye çalışacağız.

1) Kütahya Mevlevîhânesi

Kütahya, erken dönemlerde Mevlevîlikle tanışmış bir şehirdir. Gerek coğrafi olarak¹ gerekse Sultan Veled'in kızı Mutahhare Hâtun'un evliliği sebebiyle² Mevlevîlik Kütahya'ya erken dönemlerde intikâl etmiştir.

¹ Mevlânâ'nın oğlu, Mevlevîliğin kurucusu Sultan Veled, *Divân*'ında Kütahya'ya olan sevgisini ifade eden, Kütahya'yı öven ve Mevlevîliğin orada intişarını arzu ettiğini belirten gazellere yer vermiştir. Sultan Veled'in Kütahya'ya olan bu muhabbeti karşılıksız kalmamış, Kütahya'dan Konya'ya Mevlânâ Dergâhı'na beyaz mermerden bir havuz hediye edilmiştir. Sultan Veled'in vefâtından sonra, oğlu Ulu Ârif Çelebi de Kütahya'ya ziyarette bulunmuştur. Ve o dönemde henüz Hezâr Dinârî Mescidi olan Kütahya Mevlevîhânesi'nde konaklamıştır. Ulu Ârif Çelebi'yi dönemin beyi Germiyanoglu Yakub Bey ziyaret etmiş ve kendisine mürid olmuştur. Her ne kadar bu ziyaretler esnâsında Mevlevîliğin sistemli bir tarikat olmasından bahsetmemiz mümkün olmasa da, bu ilişkiler neticesinde Mevlevîlik ve Mevlânâ muhabbeti Kütahya'nın köylerine kadar ulaşmıştır. (Sultan Veled, *Divân-ı Sultan Veled*, s. 550; Ahmed Eflâki, *Menâkıbu'l-Ârifîn*, c. II, s. 306-307, 343, 349, (haz: Tahsin Yazıcı), MEB Yayınları, İstanbul, 1989; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Kütahya Şehri*, Devlet Matbaası, İstanbul, 1932, s. 36; Varlık, Mustafa Çetin, "Germiyanogulları", *DİA*, c. XIV, s. 33-35)

² Mevlevîlik târihinin en önemli ve eski kaynaklarından olan Ahmed Eflâki'nin *Menâkıbu'l-Ârifîn* eserinde Mutahhare Hâtun'un kiminle evlendiğine dair bir bilgi bulunmamakla beraber, yine Mevlevîliğin önemli eserlerinden Sahih Ahmed Dede'nin *Mecmûatü't-Tevârihi'l-Mevleviyye*'sinde, Mutahhare Hâtun'un 673 h./1275 m. senesinde, 18 yaşındayken Germiyanoglu Süleyman Şâh ile evlendiği belirtilmiştir. Bu tarihte Süleyman Şâh'ın ise 50 yaşında olduğu bilgisi bulunmaktadır. Bazı kaynaklar bu bilgilerden yola çıkarak Mutahhare Hâtun'un evlendiği zâtın aradaki zaman farkından ötürü

İl merkezinde Börekçiler Mahallesi, Dönerler Meydanı'nın güneybatısında, Kapanaltı Meydanı'nda yer alan mevlevihâne, "Kütahya Fâtihî" olarak bilinen Hezâr Dînârî tarafından inşâ ettirilmiştir.³ "Hezâr Dînârî Mescidi" olarak anılan mescid, Celâleddin Ergün Çelebi'nin postnişin tâyin edilmesinin akabinde Celâleddin Ergün Çelebi'ye nisbet edilerek "Kütahya Ergüniyye Mevlevihânesi" ve Celâleddin Ergün Çelebi'nin ve Mevlânâ Âilesi olan Çelebi âilesinin diğer fertlerinin de buraya defnedilmesinden sonra "Ergün Çelebi Türbesi" olarak anılmıştır.⁴

Kuruluşuyla ilgili rivâyete göre mevlevihânenin çekirdeğini, 634-640/1237-1243 târihleri arasında, Emir İmâdüddin Hezâr Dînârî tarafından inşâ edilen Hezâr Dînârî Mescidi meydana getirmektedir. *Sefîne-i Nefise-i Mevleviyân*'da, Emir İmâdüddin Hezâr Dînârî'nin Sultan Veled'in müridânı arasında bulunduğu da rivâyet edilmektedir. Hezâr Dînârî, Kütahya'nın fethi esnâsında, Sultan Veled'den himmet dilemiş; Sultan Veled de Hezâr Dînârî'ye Kütahya'nın fethi-

Germiyanoğlu Süleyman Şâh değil de (zira, Süleyman Şâh 789 h./1387 m. senesinde vefat etmiştir ve Mutahhare Hâtun'un 18 yaşındayken kendisiyle evlendiği varsayıldığında aralarında 150 yıllık bir yaş farkı ortaya çıkmaktadır) Yâkub Çelebi'nin babası Germiyanlı Savcı Bey oğlu Umur Bey olmasının mümkün olduğunu belirtmektedirler. Uzunçarşılı ise, Germiyanoğulları ile Mevlânâ âilesi arasında bir sıhriyet bağı olduğunu kabul etmekle berâber, târihler ile ilgili bir yanlışlığın olduğunu gözönünde bulundurmaktadır. Birbirleriyle çelişen bütün bu bilgiler hâricinde Germiyanoğulları ile Mevlânâ âilesi arasında bir akrabalık ilişkisi bilinen bir gerçektir.

(Sahîh Ahmed Dede, *Mecmûatü't-Tevârîh'l-Mevleviyye - Mevlevîlerin Tarihi*, (haz: Cem Zorlu), İnsan Yayınları, İstanbul, 2003, s. 196; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Kütahya Şehri*, s. 51; Latif Daşdemir, "Afyonkarahisar'da Mevlevilik", *Sultan Dîvânî ve Afyonkarahisar'da Mevlevilik*, (haz: Yusuf İlgar), AKÜY, Afyon, 2002, s. 180-181; Yusuf İlgar, "Afyonkarahisar Mevlevihânesi Postnişinleri ve Mevlevî Meşhurları", *Sultan Dîvânî ve Afyonkarahisar'da Mevlevilik*, (haz: Yusuf İlgar), AKÜY, Afyon, 2002, s. 271-272)

³ İhtifâlcî Mehmed Ziyâ, Hüsâmeddin Çelebi'den nakille; "Ergün Çelebi, Âl-i Selcûki'den İmâdeddin'in esnâ-yı fethde bünyâd ettirmiş olduğu Kapan Nehri ittisâlinde el-yevm medfenleri bulunan makâma nüzül ve matbah inşâ ederek orasını dergâh ittihâz ü küşâd etmiştir" ifâdesiyle mevlevihânenin konumuna işâret etmektedir. (İhtifâlcî Mehmed Ziya, *Bursa'dan Konya'ya Seyâhat*, Vatan Matbaası, İstanbul, 1328/1912, s. 236)

⁴ Ayrıntılı bilgi için: Bârihüdâ Tanrıkorur - Sevgi Parlak, "Kütahya Mevlevihânesi", *DİA*, c. XXVII, s. 1-3; Sezâi Küçük, "Dünden Bugüne Kütahya Mevlevihânesi", *EKEV Akademi Dergisi*, sy: 29, 2006, s. 51-64

ni müjdelemiştir. Ancak söz konusu târihlerde Sultan Veled henüz 11-17 yaşlarındadır. Hezâr Dînârî'nin mevlevî bendegânından olduğunu kabul etsek bile Sultan Veled'in müridi olduğunu söylemek zordur.

Yine *Sefîne*'nin rivâyetine göre, Kütahya'nın muhâsarası esnâsında Hezâr Dînârî düşmana esir düşmüş ve zindanda iken kurtulmak için Sultan Veled'den himmet dilediği gece rüyâsında kendisini Kütahya'yı fethetmiş ve Kütahya Mevlevîhânesi'nin bulunduğu mahalde muzaffer bir şekilde müşâhede etmiştir. Bu rüyânın aynıyle vâki olmasının akabinde, Hezâr Dînârî'nin bu zafe-rin şükrânesi olarak mescidi binâ ettirdiği rivâyet edilmektedir. Hattâ, mescidin binâsına ve şehrin îmârına henüz muhâsara sona ermeden başlandığı yine *Sefîne*'de rivâyet edilmektedir. Hezâr Dînârî de, Kütahya'yı fethettiği ve zindandan kurtulduğu günü, her sene fakirlere yardımda bulunarak, şehrin ileri gelenlerine, âlimlere, devlet erkânına hediyeler sunarak ihyâ ettiği rivâyet edilmektedir. Muhâsaranın dördüncü gününün de, Hıdırellez'e denk geldiği ve bu günde Hezâr Dînârî'nin Hızır (a.s.) ile görüşerek kendisinden himmet dilediği de rivâyetler arasındadır.⁵ Kütahya'nın Hezâr Dînârî tarafından fethedilişi, Germiyanogulları ve Osmanlı Devleti zamanında da Hezâr Dînârî'nin geleneği üzere kutlanmaya devam edilmiştir.⁶

Mevlevîhânedeki Celâleddin Ergun Çelebi'den sonra oğlu Burhâneddin İlyas Çelebi ile amcazâdesi Zeynüddin Çelebi'nin (ö.827/1424) posta oturdukları; ancak Timur Vak'ası, Karamanogulları istilâsı ve II. Yâkub Çelebi'nin ölümünün (832/1429) ardından Kütahya'nın Osmanlılar'ın idâresine geçmesi üzerine âileden mevlevîhâneyi idâre eden İlyas Paşa'nın evlâdlarının Konya ve başka yerlere göçtükleri ve mevlevîhânenin bir müddet türbedâr tarafından idâre edildiği anlaşılmaktadır. Meşihat makâmı yaklaşık 125 yıl boş kalan mevlevîhâneyi Kütahyalı İbrâhim ve

⁵ Mustafa Sâkîb Dede, *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân*, (Matbaa-yı Vehbiyye, 1866), c. I, s. 45-46; KMMMA 51/29

⁶ Mustafa Sâkîb Dede, *Sefîne*, c. I, s. 46

Mehmed Dedeler tekrar faâliyete geçirmeye çalışmışlardır. Ancak bu dönemde mevlevihânenin eski hâlini muhafaza ettiğini söylemek güçtür. Bundan sonra dergâh 1009-1100/1601-1690 târihleri arasında, III. Muhammed (Küçük) Ârif Çelebi'nin kızı mesnevihan Kâmile Hanım ile oğlu Hüseyin Çelebi ve kızı Hacı Fâtîma Hanım tarafından yönetilmiştir.⁷

İlk postnişin Celâleddin Ergün Çelebi'den sonra Timur istilâsında yaşadığı fetret devrine kadar çelebilerin postnişin olduğu mevlevihâne, Mustafa Sâkîb Dede'nin mevlevihâneye tâyin edilmesinden sonra da çelebilerin postnişinliğiyle idâre edilmiştir. Konya Mevlânâ Dergâhı'ndan sonra, yalnızca çelebilerin postnişin olarak vazife yaptığı tek mevlevihâne Kütahya Ergüniye Mevlevihânesi'dir diyebiliriz.

Kütahya Mevlevihânesi, birçok meşhur mevlevî simânın yetişmesine zemin teşkil etmiştir. Mustafa Sâkîb Dede (ö.1147/1735), Ali Nutkî (ö.1219/1804) ve Abdülbâki Nâsır (ö.1236/1821) dedelerin babası Yenikapı Mevlevihânesi postnişini Seyyid Ebûbekir Dede (ö.1189/1775), Galata Mevlevihânesi postnişini Kudretullah Dede'nin (ö.1288/1871) babası Yenikapı Mevlevihânesi aşçıbaşı Seyyid Sahîh Ahmed Dede (ö.1228/1813), hattat-şâir Pesendî Hacı Ali (ö.1331/1913) Kütahya Mevlevihânesi'nde neşv ü nemâ bulmuş isimlerdendir.⁸

2) Celâleddin Ergün Çelebi (700/775 - 1300/1373)

2.1. Hayatı

Hayatı hakkında tafsilatlı tek mâlûmat kaynağı, Mustafa Sâkîb Dede'nin (ö.1148/1735) *Sefîne-i Nefîse-i Mevleviyân* isimli eseridir. Sultan Veled'in kızı Mutahhare Hâtun'un oğlu Germiyanoglu İlyas Paşa'nın ve Âbide Melek Hanım'ın oğlu olan Celâleddin Ergün Çele-

⁷ KMMA, 51/29; Mustafa Sâkîb Dede, *Sefîne*, c. I, s. 59-107

⁸ Bârihüdâ Tanrıkorur-Sevgi Parlak, "Kütahya Mevlevihânesi", s. 1; Sezâi Küçük, *Mevlevîliğin Son Yüzyılı*, s. 215; Sezâi Küçük, "Dünden Bugüne Kütahya Mevlevihânesi", s. 8-11

bi, 700/1300 yılında Karahisar'da doğmuştur.⁹ Alâeddin isminde bir erkek kardeşi ve Tâhire Hanım (706/751-1306/1350)¹⁰ adında bir kız kardeşi bulunmaktadır.¹¹

Babası İlyâs Paşa'nın, Celâleddin Ergün Çelebi'nin doğumuyla ilgili olarak, bir gece rüyâsında, âile büyüklerinden Ergün Hân'ı evlerine gelmiş gördüğü; uyandığı vakit de, kapıyı çalmakta olan uşağın kendisine oğlunun velâdetini müjdelediği rivâyet edilmektedir. İlyâs Paşa, bu müjdeli haber üzerine "Ergün'umuz şimdi geldi" buyurmuş ve oğlunun ismi, bu rüyânın işâretiyle "Ergün" olmuştur.¹²

Gençlik döneminde, âilesinden intikâl eden saltanat ve serveti İbrâhim Edhem gibi terk ederek, babası İlyâs Paşa ve amcası Hızır Paşa'nın taht-ı terbiyelerinde ilk eğitimini almış;¹³ gençlik zamanla-

⁹ Sahîh Ahmed Dede, *Mecmûatü't-Tevârihi'l-Mevleviyye* s. 207; Ali Enver, *Semâ'hâne-i Edeb*, İstanbul, 1309, s. 28; İhtifâlcî Mehmed Ziyâ, *Bursa'dan Konya'ya Seyâhat*, s. 236

¹⁰ İlyâs Paşa'nın kızı ve Celâleddin Ergün Çelebi'nin kızkardeşi olan Tâhire Hanım 706/1306 senesinde Karahisar'da doğmuştur. Yirmi yaşına geldiğinde, 726/1325 senesinde, amcası Hızır Paşa'nın oğlu Çelebi Mehmed Paşa'nın eşinin vefâtı üzerine Çelebi Mehmed Paşa'yla evlenmiştir. Çelebi Mehmed Paşa'nın vefat eden eşinden olan ve yedi yaşında annesiz kalan oğlu Çelebi Ahmed Paşa'ya annelik etmiş ve bu evlilikten 729/1328 senesinde Yaküb Hân Germiyani dünyâya gelmiştir. Tâhire Hanım, 751/1350 senesinde, 45 yaşında vefat etmiştir. (Sahîh Ahmed Dede, *Mecmûatü't-Tevârih*, s. 209, 214-215, 221)

¹¹ *Sefîne*'de, Celâleddin Ergün Çelebi'nin künyesi; "Hazret-i Ergün Celâleddin bin Hazret-i Burhâneddin İlyâs Paşa bin Süleyman Şâh-ı Germiyani" şeklindedir. Ancak, İlyâs Paşa'nın "Burhâneddin İlyâs" olarak anıldığına rastlamadık. Celâleddin Ergün Çelebi'nin oğlu olan Burhâneddin İlyâs Çelebi'den yola çıkarak, Mustafa Sâkîb Dede'nin bu isimlendirmeyi tercih ettiğini düşünmekteyiz. (Mustafa Sâkîb Dede, *Sefîne*, c. I, s. 60, 107; İhtifâlcî Mehmed Ziyâ, *Bursa'dan Konya'ya*, s. 236; Doğan, Abdurrahman, *Ergüniyye Mevlevîhânesi*, s. 57)

¹² Mustafa Sâkîb Dede, *Sefîne*, c. I, s. 60; Esrar Dede, *Tezkire-i Şuarâ-yı Mevleviyye*, (haz: İlhan Genç, AKMY), s. 96; Ali Enver, *Semâhâne*, s. 28; İhtifâlcî Mehmed Ziyâ, *Bursa'dan Konya'ya*, s. 236

¹³ Babası Çelebi İlyâs Paşa ve amcası Çelebi Hızır Paşa'nın zaman zaman ziyâret ettikleri, Karahisar civârında Sultan Veled ve Ulu Ârif Çelebi'ye nisbet edilen

rında da, bir dönem Bursa'ya giderek Bursa'nın mânevî büyüklerinden Geyikli Baba'nın (ö.763/1362)¹⁴ sohbetlerinde bulunmuştur. Bu sohbet esnâsında Geyikli Baba'dan himmet talep etmek üzereyken, âlem-i mânâda Hz. Mevlânâ'yı müşâhede etmiş; Hz. Mevlânâ da kendisine himmeti Konya Mevlânâ Dergâhı'nda aramasını ve yüzünü ecdâdına çevirmesini emretmiştir.¹⁵ Bunun üzerine Konya'ya yönelen Celâleddin Ergün Çelebi, 739/1339 senesinde, dönemin Konya Mevlânâ Dergâhı postnişini makam çelebisi Hüsâmeddin Vâcid Çelebi'nin (ö.742/1342) sohbetlerinden istifâde etmiş; ayrıca makam çelebisi Emir Âlim Şehzâde-i Muazzam Bahâülmille'nin (ö.751/1350) de meclislerinde bulunmuştur.¹⁶ Bu zâtlardan hilâfet

ve halk arasında "Hızır (a.s.) Makâmı/Makâm-ı Hızriyye" ve "Dede İni" olarak bilinen çilehânedede, 761/1360 târihinde Hızır ve İlyâs (a.s.) ile mülâkâtları neticesinde, Germiyanogulları'nın Yâkub Hân'ın şehâdetiyle sona ererek, kendilerininse Mevlevîliğe nisbetleri sâyesinde isimlerinin bâki kalacağını haber almalarının akabinde; Çelebi Hızır Paşa torununun oğlu Bâlî Efendi'nin küçük yaşlarda, Çelebi İlyâs Paşa da oğlu Celâleddin Ergün Çelebi'nin mevlevîliğe intisâplarını sağlamışlardır. Sahîh Ahmed Dede, Celâleddin Ergün Çelebi'nin, Hz. Hızır ile gerçekleşen görüşmeden önce, 739/1339 târihinde, Konya'da Hüsâmeddin Vâcid Çelebi'nin meclislerinde bulunduğunu kaydetmektedir. (Mustafa Sâkıb Dede, *Sefîne*, c. I, s. 6-7; Sahîh Ahmed Dede, *Mecmûatü't-Tevârîh*, s. 218, 222-223)

¹⁴ Vefâiyye tarikatına mensup bir Türkmen şeyhi olan Bursa'nın mânevî büyüklerinden Geyikli Baba için bkz: Ahmet Yaşar Ocak, "Geyikli Baba", *DİA*, c. XIV, s. 45-46

¹⁵ Bu meyânda Mustafa Sâkıb Dede, mevlevî dervişlerinin diğer tarikatların meşâyih ve müridânından himmet talep etmelerinin kesinlikle yasak olduğunu belirtmektedir. Bununla birlikte, diğer tarikatlardan mevlevîliğe müntesib olarak seyr ü sülûkünü tamamlamış birçok derviş bulunmaktadır. Ancak mevlevî dervişlerinin başka tarikat mensûplarının önünde diz çökmeleri menedilmiştir. Zirâ, bu şekilde davranıp başka tarikata meyledenlerin, Hz. Mevlânâ'nın rûhâniyetinden aslâ istifâde edemedikleri rivâyet edilmektedir. (Mustafa Sâkıb Dede, *Sefîne*, c. I, s. 75-76)

¹⁶ Mustafa Sâkıb Dede, Celâleddin Ergün Çelebi'nin babası ve dedesinin nazarlardaki ilk eğitiminden sonra Konya'ya giderek orada hizmet ve eğitime devam ettiğini; burada da postnişin olan Şehzâde-i Muazzam Emir Âlim ve sonrasında da Hüsâmeddin Vâcid Çelebi'nin meclislerinde bulunduğunu belirtmiştir. Sahîh Ahmed Dede ise, Hüsâmeddin Vâcid Çelebi'nin meclislerine devam ettiğini beyân etmektedir. Ayrıca, Emir Âlim Çelebi'nin, postnişin ola-

alan, Hz. Mevlânâ'nın esrârına vâkıf olan Celâleddin Ergün Çelebi, Kütahya Mevlevihânesi'ne postnişin olarak vazîfelendirilmiştir.¹⁷ Kütahya Mevlevihânesi'nin bilinen ilk şeyhi Celâleddin Ergün Çelebi'dir.

2. 2. Eserleri

Sefîne'de, Mustafa Sâkıb Dede, Celâleddin Ergün Çelebi'ye nisbet edilen 3 esere yer vermiştir.

* **Gencnâme:** 40 beyitten müteşekkil bu manzûm eser, insan-ı kâmilî anlatmaktadır.¹⁸

* **İşâretü'l-Beşâre:** Mevlevî mukâbelesinin ihtivâ ettiği 18 rumûza işâret edip, bunları şerhetmektedir.¹⁹

rak vazîfelendirildiğinde Konya'da bulunmadığı; hattâ vazîfesi müddetince Konya dışında bulunduğu ve başka bir memlekette vefat ettiği kaynaklarda belirtilmektedir. Bu bilgiler sebebiyle Abdülbâki Gölpınarlı, Celâleddin Ergün Çelebi'nin Emir Âlim Çelebi'nin meclislerinde bulunmasının mümkün olmadığını belirtmektedir. Ancak, Sahîh Ahmed Dede'nin naklettiği, 735/1335 tarihinde, Emir Âlim Çelebi'nin 42 yaşındayken Konya'da İsmet Hâtun adında bir kızı dünyâya geldiği bilgisini göz önünde bulundurursak, Çelebi'nin zaman zaman seyâhat hâlinde olduğu ortaya çıkabilir. Celâleddin Ergün Çelebi'nin de Emir Âlim Çelebi Konya'da bulunduğu zaman zarfında meclislerine devam etmiş olabileceğini düşünebiliriz. (Mustafa Sâkıb Dede, *Sefîne*, c. I, s. 60-61; Sahîh Ahmed Dede, *Mecmûatü't-Tevârîh*, s. 217-218; KMMA, dosya no: 51/29; Abdülbâki Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 1953, s. 122)

¹⁷ KMMA, dosya no: 51/29; Mustafa Sâkıb Dede, *Sefîne*, c. I, s. 60; Esrar Dede, *Tezkire*, s. 97; Sahîh Ahmed Dede, *Mecmûatü't-Tevârîh*, s. 218

¹⁸ Abdülbâki Gölpınarlı, *Gencnâme*'nin, bâzı ifâdeleri sebebiyle Celâleddin Ergün Çelebi'ye âid olmadığını; büyük bir ihtimâlle Yûsuf Sineçâk'ın (ö.953/1546) müridânından "Fâizi" mahlasını kullanan biri tarafından kaleme alındığını; şiirin sonundaki Celâleddin Ergün Çelebi'yi öven beyitin ise şiire sonradan dâhil edilerek şiirin Celâleddin Ergün Çelebi'ye mâl edilmeye çalışıldığını iddiâ etmektedir. (Mustafa Sâkıb Dede, *Sefîne*, c. I, s. 67-68; Gölpınarlı, Abdülbâki, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 123)

¹⁹ Abdülbâki Gölpınarlı'ya göre, bu risâle, mevlevî mukâbelesi son şeklini aldıktan sonra kaleme alınmıştır ve Celâleddin Ergün Çelebi'ye âid olması mümkün görünmemektedir. (Mustafa Sâkıb Dede, *Sefîne*, c. I, s. 77-83; Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra*, s. 123)

* **Çihil Kelime-i Tayyibe:** Mustafa Sâkıb Dede, *Sefîne*'de, Celâleddin Ergün Çelebi'ye âid olan Arapça ve Farsça 45 hikmetli sözü şerhleriyle nakletmiştir. Ancak bu hikmetli sözlerin şerhlerinin Mustafa Sâkıb Dede tarafından mı yapıldığını ya da Celâleddin Ergün Çelebi'den mi nakledildiğini tesbit edemedik. Bu şerhler de müstakil bir risâle meydana getirebilecek hacimdedir.²⁰

2.3. Tasavvufi Şahsiyeti, Kerâmetleri ve Mevlevîliğe Hizmetleri:

Celâleddin Ergün Çelebi, Konya'da postnişin olarak vazifelendirildikten sonra Kütahya'ya doğru yola çıkmış; ilk olarak mevlevî zâviyeleri arasında önemli bir yeri hâiz Şems Zâviyesi'ni ziyâret etmiştir. Burada, kendisine yedi dilimli, "Şemsî" olarak isimlendirilen külâh hediye edilerek giydirilmiştir. Celâleddin Ergün Çelebi, bu külâhı berâberinde Kütahya'ya götürmüş; her ne zaman bu külâhı telebbüs etse, ayın güneşin ışıyla parlaması gibi Hz. Şems-i Tebrîzî'nin rûhâniyetinin mânevî bir aynası olduğu müşâhede edilmiştir. Ve bu "Şemsî" külâhın vefatlarının akabinde gayb âlemine çekildiği; sandukası üzerinde bulunan sikkesinin altında, bu külâhı temsilen bir Şemsî külâh bulunduğu rivâyet edilmektedir. Temsilen dahî olsa, baş ağrısından muzdarib olanların bu külâhı telebbüs ettikleri takdirde, dertlerinden halâs buldukları; ancak, herhangi bir sıkıntısı yok iken, sâdece meraktan külâhı başına geçiren bir kendini bilmez ise günden güne artan bir baş ağrısı sıkıntısına mübtelâ olarak, birkaç gün içerisinde aklını yitirip kendini kaybettiği de rivâyet edilmektedir.²¹

Celâleddin Ergün Çelebi, Şems Zâviyesi'nde ziyâretini tamamladıktan sonra, Karahisar Mevlevihânesi'ni de ziyâret ederek, burada bulunan amcası Hızır Paşa'nın torunu Abâ-pûş-ı Bâlî'nin mihmânı

²⁰ Abdülbâki Gölpınarlı, Celâleddin Ergün Çelebi'ye âid bu ifâdelerin asıllarının da Mustafa Sâkıb Dede'nin üslûbunu taşıdığı iddiâ etmekte ve bu ifâdelerin Celâleddin Ergün Çelebi'ye âidiyetinden şüphe duyduğunu beyân etmektedir. (Mustafa Sâkıb Dede, *Sefîne*, c. I, s. 67, 68-75; Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra*, s. 123)

²¹ Mustafa Sâkıb Dede, *Sefîne*, c. I, s. 61-62

olmuştur.²² Mevlevihâneye vâsıl olurken, Karahisar sokaklarının insanlarla dolduğu; Celâleddin Ergün Çelebi'nin ney ve kudüm eşliğinde mevlevihâneye vâsıl olduğu ve mevlevihânedeki mihmân olduğu zaman zarfında da, mevlevihânedeki muazzam bir kalabalık oluştuğu; halkın da Celâleddin Ergün Çelebi'ye çok teveccüh gösterdiği; bu vesileyle hikmet ve feyz dolu sohbet ve meclislerin gerçekleştirildiği rivâyet edilmektedir. On dokuz gün süren mihmânlık neticesinde, yine muazzam ihtirâm ve ikrâm eşliğinde Celâleddin Ergün Çelebi Kütahya'ya yolcu edilmiştir.²³

Celâleddin Ergün Çelebi, Kütahya'ya vâsıl olduğunda, Kütahya eşrâfi ve halkı onu muhabbetle karşılamış; atının üzengisini öpebilmek için izdihâma sebep olmuşlardır. Ayrıca, Celâleddin Ergün Çelebi'nin hânesi, türlü ikrâmlarla dolmuş; Kütahya halkı ellerindeki imkânları Çelebi için sarfetmişler ve onun hizmetine kabul edilebilmek için mevlevihânenin etrafında pervâne misâli olmuşlardır.²⁴

Celâleddin Ergün Çelebi, kanâatkârlığıyla, postnişin bulunduğu zaman içerisinde, gerek dergâhın, gerek dervişlerin maddî-mânevi ihtiyaçlarını aslâ isrâfa kaçmadan, dışarıdan herhangi bir kaynak bulunmaksızın, Allâhu Teâlâ'nın gizli hazinelerinden karşılamış ve bu konuda kendisinin bir vekilharç mesâbesinde bulunduğunu;

²² Aralarında bir hayli yaş farkı bulunan Celâleddin Ergün Çelebi'nin, Konya'dan Kütahya'ya giderken Abâ-püş-ı Bâli'yi ziyaret etmesi mümkün görünmemektedir. Abâ-püş-ı Bâli 751/1350 senesinde dünyaya geldiğinde Celâleddin Ergün Çelebi 50 yaşında bulunmaktadır. Celâleddin Ergün Çelebi'nin vefâtı olan 775/1373 senesinde de Abâ-püş-ı Bâli 23 yaşında bulunmaktadır. Esâsen Sahîh Ahmed Dede'nin verdiği bilgiye göre de Celâleddin Ergün Çelebi 39 yaşındayken Abdülvâcid Çelebi'nin sohbetinde bulunmuştur. Bütün bu hesaplamalar neticesinde, Celâleddin Ergün Çelebi'nin 40'lı yaşlarından önce postnişin olarak Kütahya'ya gönderilmediğini söyleyebiliriz. Böyle olsa bile, Celâleddin Ergün Çelebi - Abâ-püş-ı Bâli mülâkâtının gerçekleşmesi muhâldir. Belki, Celâleddin Ergün Çelebi, Karahisar ziyâreti esnâsında amcası Hızır Paşa'nın iltifatına mazhar olmuştur diyebiliriz.

²³ Mustafa Sâkıb Dede, *Sefîne*, c. I, s. 62-63

²⁴ Mustafa Sâkıb Dede, *Sefîne*, c. I, s. 63

dergâhın ve postun kendisine emânet bulunduğunu beyân etmiştir.²⁵

Celâleddin Ergün Çelebi'nin, zamânının büyük bir kısmını ibâdet, irşâd, zikir ve murâkabe ile geçirmekte olduğu rivâyet edilmektedir. Bunun hâricindeki zamânı ise, büyüklerin eserlerini mütâlaa etmeye sarf etmiştir. Celâleddin Ergün Çelebi'nin bu tavrı, Kütahya eşrâfından bâzı kimselerin ve Kütahya'da vazîfeli bâzı devlet adamlarının kulağına gittiğinde, Celâleddin Ergün Çelebi hakkında dedikodu etmeye başlamışlardır. Celâleddin Ergün Çelebi ise kendisi hakkındaki bu dedikodulardan âlem-i mânâda haberdâr olmuş, tâifenin elebaşları, bir zamân avlanmak için mevlevihâne civârına gittiklerinde, mevlevihanenin kible tarafından bir toz bulutunun yükseldiğini; büyük bir sel meydana geldiğini ve bu tûfanla birlikte mevlevihânenin etrâfında kalabalık bir asker mangasının mevlevihânenin etrâfını kuşatarak korumaya aldıklarına şahit olmuşlardır. Böylece ava giderken avlandıklarını anlayan hâinler topluluğu, şahit olduklarının şaşkınlığını üzerlerinden atamadan, büyük bir mahkemenin kurulduğunu görmüşler, tâife, asker-i gayb arasından tâyin edilen bir çavuşla, şehir mahkemesine sevk edilmiştir. Yaptıklarından son derece pişman olup, boyunlarını büken topluluğa, mahkeme reisi;

“Ey gürûh-ı bî-şefkat ve şerm ve ey hıyel-i gümrâh, âzerm-i Hazret-i Hallâk-ı Mennân, cümle-i rûzî-horân-ı çerende-gân ve perende-gân ve kâffe-i sâkinân-ı hitta-i imkânî-i memnûn-ı elvân ihsân edip; benî nev'-i insâna et'ime-i lezîze ve elbise-i nefise ve emkine-i refî'a in'âm olunup; ve derd-mendân-ı hayvâna berg ü bîh-i giyâh ve künâm ve sûrâh-ı hak-ı siyâh taksîm ve ta'yîn olunmuş iken; yine, kadr-i ni'met-i âsâyîş-i bî-minnet idrâk olunmayıp, vakten-vakt ve gürûhâ-gürûh, sâlik-i râh-ı ta'zîb-i hayvân-ı bî-sûd ve târik-i resm-i insâf-ı behbûd olu; küfrân-ı âlâ ve niamâ-yı na-ma'dûd ve tehâvün ve teâmî-i şükrân-ı izz ve rif'at-i nâ-mahdûd ile ber-âlay-ı bî-çâre-i deşt ü kûh ve âvâre-i zelîl ve sûtûh üzerine asker-keş-i teğallüb ve sitem ve taraf taraf kemîn-güşâ-yı gadr ve elem ve kifâh-rân-ı endûh ve gam olu; haserât-ı beçe-gân-ı bî-dest ve pâlerin yâd etmeyip ve

²⁵ Mustafa Sâkîb Dede, *Sefîne*, c. I, s. 64

âh u enîn-i firâk ve hicrânlarından bî-endîşe olan tâife-i tâğıyye-i cezâ-yı a'mâl ve sezâ-yı ahlâk-bîn olmadıkça mütenebbih ve mütteaz olmak muhâldir. Pes, ol nehc-i rân-ı mahsûrâtı teng-nây-ı helâkdan itlâk; ve sayyâdân-ı bî-insâfı onların giriftâr olduğu hisâr-ı demârda habs ve tîr-i bârân olunmağla ibret-nümâ-yı meydân-ı mücâzât ve nümû-dâr-ı âkîbet-i adem-i mübâlât etmek gerekdir”

buyurarak; türlü nimetler içerisindeyken, nankörlük ederek çâresiz hayvanlara yaptıkları eziyetle cezâlandırılmalarına hükmetmiştir. Avlanan zavallı hayvanlar serbest bırakılmış; avcılar ise o çâresiz ve günahsız hayvanlar için kurdukları tuzağa hapsedilerek onların yerine geçmişlerdir. Bu duruma düşmekten son derece mahzûn ve pişmân olan avcılar bir anda Celâleddin Ergün Çelebi'nin himmetiyle, sanki rüyâdalarmış gibi buldukları durumdan kurtulmuş ve yeniden dünyâya gelmişçesine sevinmişlerdir. Daha sonra, Celâleddin Ergün Çelebi'nin huzûruna çıkarak mâcerâlarını iletmişler; Çelebi hakkındaki kötü düşünceleri ve çıkardıkları dedikodular sebebiyle bu kötü duruma düçâr olduklarını idrâk ettiklerini beyân etmişler; Çelebi'den af dileyerek kendilerine nasihat etmesini niyâz etmişlerdir. Celâleddin Ergün Çelebi ise, sâdece mevlevîhânedeki bulunanların değil, mevlevîhâne civârında yaşayan hayvanların dahi Çelebi'nin himâyesinde bulunduğunu izâh etmiş, avcılar arasından birçoğu avlanmaya tevbe etmişler ve ömürleri müddetince bir daha ava çıkmamışlar ve Çelebi'nin müridânı arasına karışmışlar, hizmetinde bulunmuşlardır. Avcılar arasında, av sevdâsından vazgeçmeyenleri ise birçok musîbete düçâr oldukları rivâyet edilmektedir.²⁶

Celâleddin Ergün Çelebi'nin müridânından Ahî İzzeddin ismindeki bir zât, bir bahar gününde, mevlevîhânedeki çıkarak, arkadaşları ile birlikte kırlarda zamân geçirmek hayâline dalmış. Bu arzûsunu da iletterek izin istediğinde “hayır” cevâbıyla mukâbele edilmiş. Bir müddet sonra, Ahî İzzeddin hayâl âlemine dalarak kendisini mevlevîhânedeki dervişlerle birlikte kırlarda, büyük bir ziyâfetin başında tahayyül etmeye başlamıştır. Bu esnâda, bu hayâlden haberdâr olan Celâleddin Ergün Çelebi; “*Hayâl ettiğın şey,*

²⁶ Mustafa Sâkıb Dede, *Sefîne*, c. I, s. 65-66

bizim ârifâne sohbetimizin sîretidir" buyurarak, Ahî İzzeddin'in hayâlerinden geçenlere tasarrufunun bulunduğunu beyân etmiştir. Hattâ, hayatta olduğu gibi, ölümlerinden sonra da kabirlerinin Celâleddin Ergün Çelebi'nin kabri civârında bulunmasını dervişlerine tavsiye etmiştir. Bu tavsiyeye uyan Ahî Mustafa, Ahî Erbasan ve Ahî Abdülvâhid isimli müridânının kabirlerinin Celâleddin Ergün Çelebi türbesi civârında bulunduğu rivâyet edilmektedir.²⁷

Celâleddin Ergün Çelebi, Kütahya Mevlevihânesi postnişini bulunduğu zamânda, Germiyanogulları Beyliği'nin başında, Süleyman Şâh Germiyani'nin bulunduğu rivâyet edilmektedir.²⁸ Lâkin, Germiyanogulları'nın başına gelecek tâlihsizlikler ve devletin zevâli çelebilere âlem-i mânâda mâlum olunca, çelebiler bu durumu istişâre etmek maksadıyla bir araya gelmişlerdir. Herkes aklından ve gönlünden geçenleri serdederken, Celâleddin Ergün Çelebi; "*Yıldırım, İbn Muâviye'ye yakınlaştığında felâketten sakının. Birinci ikinciyi tahttan indirecektir*" buyurmuş ve yaklaşan felâketlere işâret etmiştir. Nitekim, önce II. Yâkub Çelebi'nin (ö.832/1429) vefâtı,²⁹

²⁷ Mustafa Sâkıb Dede, *Sefîne*, c. I, s. 76; Kütahya'da, Ergün Çelebi'nin zikredilen müridânının adını taşıyan, Ahî İzzeddin, Ahî Mustafa ve Ahî Erbasan mahalleleri bulunmaktadır. Bu da, Celâleddin Ergün Çelebi'nin müridânı olarak zikredilen bu zâtların hayâlî kimseler olmadığını ispatlar mâhiyettir. Ancak bu zâtların Celâleddin Ergün Çelebi'nin müridânı olup olmadığını tesbit edemedik. (Mustafa Çetin Varlık, "Kütahya", *DİA*, c. XXVI, s. 580-584)

²⁸ *Sefîne*'de bulunan bu bilgi Süleyman Şâh Germiyani'nin mevlevî kaynaklarındaki 699/1300 senesinde vefat ettiği bilgisiyle çelişmektedir. Germiyanogulları Beyliği ile ilgili bâzı kaynaklarda ise, Süleyman Şâh Germiyani'nin 788/1387'de vefat ettiğini, yerine II. Yâkub Bey'in tahta geçtiğini haber vermektedirler. Bu bilgiyi göz önünde bulundurduğumuzda ise, Celâleddin Ergün Çelebi'nin Süleyman Şâh Germiyani zamân-ı saltanatında postnişin olduğunu söylemek mümkün görünmektedir. (bkz. Sahih Ahmed Dede, *Mecmûatü't-Tevârîh*, s. 206; Mustafa Çetin Varlık, "Germiyanogulları", *DİA*, c. XIV, s. 33-35)

²⁹ Germiyanogulları'nın son hükümdârı II. Yâkub Bey ile ilgili târih kaynakları ve mevlevî kaynaklarının verdikleri bilgiler farklılık arz etmektedir. Sahih Ahmed Dede'ye göre, II. Yâkub Bey, 803 h./1401 m. târihinde, dâmâdı Yıldırım Bâyezid tarafından şehid edilmiştir. Germiyanogulları târihi ile ilgili

daha sonra da Timur istilâsı Celâleddin Ergün Çelebi'nin söylediklerini teyid etmiştir. Ancak, وَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ (Bakara, 2/216) [Olur ki nefret ettiğiniz bir şey sizin hayrınıza olabilir] âyeti gereğince, bu felaketler Germiyanogulları Devleti'nin akabinde, mânevî bir mevlevî devletinin zuhûruna imkân vermiş ve Germiyanogulları Âilesi'nden mevlevîliğe müntesib olan âile efrâdı bu felâketlerden kendilerini kurtararak, isimlerinin devamını sağlamışlardır.³⁰

Kütahya'nın önemli âlimlerinden olan İshak Fakih,³¹ Celâleddin Ergün Çelebi'nin zamân-ı meşihatinde, Çelebi'nin şöhretini ve kerâmetlerini işiterek huzûruna gelmiş; Çelebi'yle, kendi hâiz olduğu ilim meyânında musâhabe etmek niyetindeymiş. Ancak, Celâleddin Ergün Çelebi'nin huzûruna çıktığında, kendisinde gâlib olan bir hâl ile Çelebi'de şeriat, tarikat ve hakîkatin meczolunduğunu; O'nun insan-ı kâmil olduğunu idrâk ederek, hiç

kaynaklarda ise, II. Yâkub Bey, 831 h./1428 m.târihinde Edirne'ye giderek II. Murad ile görüşüp memleketini ölümünden sonra ona bıraktığını bildirmiş, daha sonra Kütahya'ya dönen Yâkub Bey bir yıl sonra, 832 h./1429 m. târihinde, vefat etmiş ve yaptırmış olduğu imâret mescidinin içine defnedilmiştir. (bkz. Sahih Ahmed Dede, *Mecmûatü't-Tevârîh*, s. 232; Mustafa Çetin Varlık, "Germiyanogulları", c. XIV, s. 33-35)

³⁰ Mustafa Sâkıb Dede, *Sefîne*, c. I, s. 84-85, 93-94

³¹ Hayâtı hakkında sağlıklı bir bilgiye ulaşamadığımız İshak Fakih'in, Kütahya'nın Germiyanogulları ile Osmanlılar arasında el değiştirdiği dönemde kadılık yapan İshak Fakih Halil olduğu kanaatini taşımaktayız. Günümüzde, Kütahya'da İshak Fakih Mahallesi olarak bilinen mahallede kendisi adına bir câmi, medrese ve kütüphanesi inşâ ettirmiştir. Düzenlenen vakfiyede 825 /1422 târihi; bugün mevcûd olmayan çeşmenin Kütahya Müzesi'nde muhâfaza edilen kitâbesinde ise 823/1420 târihi mevcuttur. *Sefîne*'de aktarılan bu menkıbe için Abdülbâki Gölpınarlı, 1482'de hayatta bulunan, Sultan I. Murad'a (ö. 1389) elçi olarak gönderilen İshak Fakih ile Celâleddin Ergün Çelebi'nin çağdaş olmalarının mümkün olmadığını belirtmektedir. Abdülbâki Gölpınarlı'ya göre, İshak Fakih, Sultan I. Murad'a, Germiyanogulları'ndan Devlet Hâtun'un Yıldırım Bâyezid ile evlendirilmesi için elçilik vazîfesi ile gönderilmiştir. Söz konusu evliliğin 1381'de gerçekleştiğini ve İshak Fakih Külliyesi'nin kitâbesindeki târihlerini de gözönünde bulundurursak Celâleddin Ergün Çelebi ile İshak Fakih'in görüşmüş olmaları mümkün görünmektedir. (Ara Altun, "İshak Fakih Külliyesi", *DİA*, c. XXII, 532-533; Abdülbâki Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra*, s. 122)

münâkaşasız Çelebi'nin hizmetine girmiştir. Hattâ daha sonra, vakfettiği bâzı âsârı önce Celâleddin Çelebi, sonra da onun evlâdına şart koştuğu rivâyet edilmektedir.³²

Sefîne'de, Celâleddin Ergün Çelebi'nin mürîdânı arasında, Âhîlik Teşkilâtı'nın kurucusu sayılan Ahî Evran³³ da zikredilmektedir. *Sefîne*'nin rivâyetine göre, Celâleddin Ergün Çelebi, mürîdi bulunan Ahî Evran'a bâzen "Ahî Evran",³⁴ bâzen de "Ahî Enver" diye hitâp buyurmaktaymış. Bunun hikmeti Çelebi'den suâl edildiğinde Çelebi; "*Kardeşim, Mûsâ (a.s) izindedir. Çünkü O, bâzen yılan sûretinde asâ; bâzen de yed-i beyzâ gösterirdi. Yâni, onun mübârek, temiz ayağı, Firavun tabiatlıların gözünde bir ylandır. Yed-i beyzâ temiz kalbi ise, münevver sâf sînesinin cebindedir*"³⁵ buyurarak Ahî

³² Mustafa Sâkıb Dede, *Sefîne*, c. I, s. 85

³³ Gerek târih kaynaklarını, gerekse mevlevî kaynaklarını göz önünde bulundurduğumuzda, XIII. yüzyılda yaşadığı tahmin edilen, Ahî Evran'ın Celâleddin Ergün Çelebi'nin mürîdi olması mümkün görünmemektedir.

Anadolu'nun çeşitli yerlerinde Ahî Evran nâmına ziyâretgâhlar bulunmaktadır. Kütahya'da da, Ahî Evran Zâviye ve Türbesi olarak tesis edilmiş bir ziyâretgâhdan kaynaklar bahsetmektedir. Mustafa Sâkıb Dede'nin, halkın çokça teveccüh gösterdiği bu makâmdan yola çıkarak Ahî Evran ile Celâleddin Ergün Çelebi'yi münâsebetlendirdiği düşüncesindeyiz.

(bkz. Sahih Ahmed Dede, *Mecmûatü't-Tevârih*, s. 161, 192; İlhan Şahin, "Ahî Evran", *DİA*, c. I, s. 529-530; Ahmet Yaşar Ocak, "Hacı Bektâş-ı Velî", *DİA*, c. XIV, s. 455-458; Ebru Karakaya, "Kütahya", *DİA*, c. XXVI, s. 584-587)

³⁴ "Evran"; "yılan", "ejderha" anlamlarına gelmektedir.

³⁵ Bu teşbîh, *Mesnevî*'de de yer almaktadır. *Mesnevî*'nin III. cildi, 4244, 4246-4247. beyitlerinde;

"*Âdemî, âsâ-yı Mûsâ gibidir. Âdemî İsâ'nın fûsûnu gibidir. Onun zâhiri bir sopadır; lâkin boğazını açtığı vakit, kevn onun önünde bir lokmadır. Sen İsâ'nın efsûnundan havf ve savt görme; onu gör ki, ondan ölüm kaçıcı oldu*" insan-ı kâmilin sûretinin cisim ve beşer olduğu; bâtını ve mânâsının ise yalnızca Hak olduğu açıklanmıştır. Nitekim, Hz. Mûsâ'nın âsâsının sûreti bir değnek iken, onun mânâsı bütün cihânı yutabilecek büyüklükte ve kuvvette azîm bir ejderhadır. Bunun gibi, insan-ı kâmilin bâtını Hak'dır. Şahiyâtıyla meşhûr Ebû'l-Hasan Harakânî (ö.425/1033) *لو عرفتمني لسجدتمني* [*Eğer siz beni bilse idiniz, bana secde ederdiniz*] buyurarak, bâtınının Hak olduğunu izhâr etmiştir. Bu meyânda Hz. Mevlânâ'nın da bir beyitini nakletmek yerinde olacaktır:

Evran'a bâzen "Ahî Evran" bâzen de "Ahî Enver" diye hitâp etmesinin sebebini açıklamıştır.³⁶

Esâsen de, Timur Kütahya'yı muhasara ettiğinde³⁷, Ahî Evran'ın, "Ahî Evran" teşbihine binâen bir ejderha sûretiyle Kütahya Ergüniye Mevlevihânesi'ni müdâfaa ettiği; Timur'un Ahî Evran'ın mehâbetinden son derece korktuğu ve Ahî Evran ile görüşüp kendisinden özür dilediğinde ise Ahî Evran'ın Timur'a; "*Allâh'ın ikrâmı, pâdişahın ikrâmından zengindir*" buyurarak "Ahî Enver" teşbihi gereğince "yed-i beyzâ" misâli Timur'un özrünü kabul ederek Timur'un Kütahya'yı yağmalamasına mâni olduğu rivâyet edilmektedir.³⁸

Celâleddin Ergün Çelebi'nin zamân-ı meşihatinde, Kütahya Mevlevihânesi yalnızca mevlevî dervişlerinin mânevî eğitimlerinin yapıldığı bir merkez olmakla kalmamıştır. Aynı zamanda Timur istilâsı esnâsında, memleketlerini terk ederek emîn bir memleket arayarak Anadolu'ya hicret edenlerin sığındıkları güvenilir bir mekân da olmuştur. Burada konaklayanların hizmetine Celâleddin Ergün Çelebi, Ahî Erbasan isimli mürîdini tâyin etmiştir. Misâfirlerin cümlesine, Celâleddin Ergün Çelebi'nin himmetiyle hâlen ve kâlen mükemmen hizmet ettiği rivâyet edilir. Bu durum, Çelebi'ye arzedilerek Ahî Erbasan'ın hizmetleri nakledildiğinde, Çelebi; "Muhlis Erbasan" buyurmuştur. Celâleddin Ergün Çelebi'nin bu iltifatına mazhar olan Ahî Erbasan; "*Bu bende-i nâ-çize hâk-pây-ı lâ-mekân-*

"Bu heykel-i âdem nikâbdır. Biz bütün secdelerin kiblesiyiz"

(Ahmed Avnî Konuk, *Mesnevî-i Şerîf Şerhi*, (haz: Mustafa Tahralı-Selçuk Eraydın), Kitabevi, İstanbul, 2006-2009, c. VI, s. 495-497)

³⁶ Mustafa Sâkıb Dede, *Sefîne*, c. I, s. 86

³⁷ Sahîh Ahmed Dede, Timur'un, Celâleddin Ergün Çelebi'nin vefâtından 30 sene sonra, 805/1403 senesinde, Konya'dan Kütahya'ya geldiğini ve kışı burada geçirdiğini nakletmektedir. (Sahîh Ahmed Dede, *Mecmûatü't-Tevârih*, s. 233)

³⁸ Mustafa Sâkıb Dede, Ahî Evran'ın kabrinin ziyâretçisi çok mübârek bir mekân olduğunu belirtmektedir. Hattâ, bu zâtın zâviyesinin erzaklarının, Ergüniye Mevlevihânesi'ne ilhak edildiği; zâviyede hizmetli bulunanların da mevlevî dervişlerinin hizmetinde buldukları da rivâyet edilmektedir. (Mustafa Sâkıb Dede, *Sefîne*, c. I, s. 86)

peymâları olmak ma'nâsıyla erbasânlık aksâ'l-merâtib-i teşrîf-i cân-ı nâ-tüvândır. Yoksa her ne ki bu bî-ser ü pâdan cilve-ger-i sâha-i bürüz ola, bi'l-cümle Hazret-i Sultanum'ın eser-i hüsn-i teveccüh-i gavsâne-i bende-i pür-viraneleridir" ifâdeleriyle, hizmetinin ardında Celâleddin Ergün Çelebi'nin himmetinin bulunduğunu itirâf etmiştir.³⁹

Yine *Sefîne*'de aktarıldığına göre; Celâleddin Ergün Çelebi, bir gün mecliste dervişleriyle birlikteyken, sokaktan açık artırma ile ev satan ve kaybolmuş paha biçilemez mücevherini bulan için müjde vaad eden bir tellâl geçmekteymiş. Çelebi dervişlerine tellâlî meclislerine çağırmaalarını emretmiş. Çelebi'nin huzûruna çıkan tellâla Çelebi, 20.000 dirhemlik ev için 2 dirhem verdiğini söylemiş, Çelebi'nin alay ettiğini düşünen tellâla Çelebi, kaybolan mücevherinin değerini suâl etmiş, tellâl da, aslında kendinin bir mücevheri bulunmadığını itirâf etmek zorunda kalmıştır. Bunun üzerine Celâleddin Ergün Çelebi, *إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَهُمُ الْجَنَّةَ* (Tevbe, 9/111) [*Şüphesiz Allâhu Teâlâ mü'minlerden mallarını, canlarını kendilerine verilecek Cennet karşılığında satın almıştır*]⁴⁰ âyetini tefsir etmiş ve dünyâ ve içindekilerin Allâhu Teâlâ indinde hiçbir değeri olmadığını izâh etmiştir. Mâmâfih, bir dirhemlik bir sadaka mukâbilinde bâkî kazançlar elde edilebileceğini; ebedî âlemin saraylarını iki dirhemlik bir eve tercih eden nefsinin aldanmış olduğunu ifâde ettikten sonra, iki dirhemlik bir ev için tellâllık ederek, nefsinin harâb ettiği için de tellâlî azarlamıştır. Bunun üzerine hatâsını anlayan tellâl, Çelebi'nin mürîdânı arasına katılmış; tellâllığını Celâleddin Ergün Çelebi'den öğrendiklerini ilân etmek için isti'mâl etmiştir.⁴¹

³⁹ Mustafa Sâkîb Dede, *Sefîne*, c. I, s. 89

⁴⁰ Tevbe Sûresi'nin 111. âyetine *Mesnevî*'de de temâs edilmiş ve III. cildin 4101. beyitinde; Ahmed Avni Bey, mal ve teni, izâfî varlık meydanında eriyip yol olmaya mahkûm kar tâneleri olarak ifâde etmiştir. Allâhu Teâlâ da bu kemâl-i keremiyle o mal ve tenin müşterisidir.

(Ahmed Avni Konuk, *Mesnevî-i Şerîf Şerhi*, c. VI, s. 452;)

⁴¹ Mustafa Sâkîb Dede, *Sefîne*, c. I, s. 88

Vefatlarından önce, Kütahya’da bulunan bütün çelebileri mevlevihânedede cem’ etmiş; büyük bir ziyâfet tertip edilmiş; mukâbelenin ardından ise, Hz. Mevlânâ’nın;

يك كلاهی داشتم از لیلیو كم شد زمن

در میان دفتر قلب سلیمان یافتم

beytini okuyarak şerhettiği ve “ ‘Başa dönmek dışında son yoktur’ ilkesince sondan başa döndük, zamanın ihtiyaçlarından kurtulduktan sonra, sınırlamaları ortadan kaldırmakla uğraştık. Veliahdımız, zâtımızın mahsülü, ömrümüzün meyvesi, zamanımızın hulâsası ve dinimizin burhanı olanı, kardeşlerimizin ve dostlarımızın işlerinde halîfe kıldık. Bildirdiklerimize yaptığımız uyarılara şahit olun” buyurarak oğlu Burhâneddin İlyâs Çelebi’yi veliahdı tâyin ettiğini ilân etmiştir. Çelebilere nasihatle bulunduktan sonra, hırkasını giyip, sikkesini oğluna teslim etmiş ve halvethânesine çekilmiştir. Bir müddet de halvette kalan ve bu müddet içerisinde hastalığı ziyâdeleşen Celâleddin Ergün Çelebi’nin, vefâtından bir müddet önce hastalığı hafiflemiş ve bu sayılı günleri değerlendirmek isteyen çelebiler kendisinden bir semâ meclisi talep etmişler. Üç gün müddetince semâ, sohbet ve mârifet dolu bir meclis tertip edilmiş. Üç gün sonunda tâkatsiz kalan Celâleddin Ergün Çelebi, ölüm hoşluğunun akabinde tekrar rahatsızlanmış ancak sekerât-ı mevt hâlindeyken bile dervişân ve çelebiyâna nasihatle bulunmaktan uzak durmamıştır. İşte bu mecliste, Çelebi’nin bu son nasihatleri, Mustafa Sâkıb Dede tarafından *Sefîne*’de nakledilmiş ve şerhedilmiştir.⁴²

Celâleddin Ergün Çelebi, 775/1373 târihinde vefat etmiştir. Vefatlarının ardından, oğlu Burhâneddin İlyas Çelebi postnişin olmuştur.⁴³ Celâleddin Ergün Çelebi’nin vefâtından önce ihvâna **قَدْ جَاءَكُمْ بُرْهَانٌ** (Nisâ, 4/174) [*Ey insanlar! Size Rabbiniz’den mucizelerle*

⁴² Mustafa Sâkıb Dede, *Sefîne*, c. I, s. 89-92

⁴³ Esrâr Dede, *Tezkire*, s. 104; İhtifâlcı Mehmed Ziyâ, *Bursa’dan Konya’ya*, s. 236; Ali Enver, *Semâhâne*, s. 29; Saadeddin Nüzhet Ergun, “Ergün”, *Türk Şairleri*, c. III, s. 1310

peygamberler geldî âyetini okuduğu ve bu âyetle oğlu Burhâneddin İlyâs Çelebi'yi postnişin tâyin ettiği rivâyet edilmektedir.⁴⁴

3. Celâleddin Ergün Çelebi'den Sonra Kütahya Mevlevihânesi ve Postnişinleri

3.1. Burhâneddin İlyas Çelebi (729-797-798/1329-1394-1395)

Celâleddin Ergün Çelebi'nin (ö.775/1373) oğlu olan Burhâneddin İlyas Çelebi, 729/1329 senesinde doğmuştur.⁴⁵ Kırkaltı yaşındayken, babasının işaretiyle Kütahya Mevlevihânesi postnişini olmuştur.⁴⁶ *Sefîne*, Celâleddin Ergün Çelebi sonrasında, Burhâneddin İlyâs Çelebi zamânında da, mevlevihâne'de herhangi bir mesele yaşanmadığını; Çelebi Âilesi üyelerinin, Alâeddin Çelebi'nin, Muzafferüddin ve amcazâdesi Zeynüddin Çelebiler'in (ö.828/1424) Burhâneddin İlyâs Çelebi'ye tereddütsüz biat ettiklerini; Burhâneddin İlyâs Çelebi'nin de babası ve şeyhi Celâleddin Ergün Çelebi'den aldığı maddî-mânevî eğitim ve terbiye ile mevlevihânenin idâresinde ve ihvânın terbiyesinde Celâleddin Ergün Çelebi'nin yokluğunu aratmadığını; hattâ eski vatanına/makâmına ric'at etmişçesine mükemmelen mevlevihânenin idâresini, dervişlerin terbiyesini yerine getirdiğini rivâyet etmektedir.⁴⁷

Burhâneddin İlyas Çelebi'nin dedesi İlyas Paşa ile uzun zaman geçirebilmiş olması sebebiyle, İlyâs Paşa'dan müstefid olabilmiştir. İlyâs Paşa'nın da torununun terbiyesinde büyük emek sarfettiği ve onu gayretlendirmek ve tesellî etmek için sık sık *الحمد لله على الحال و الماضي قد زال و من يدري الاستقبال* [*Geçmişe ve şimdiye şükürler olsun, geçtiler, geleceği ise bilmiyoruz*] şeklinde duâ ettiği rivâyet edilmektedir.⁴⁸

Burhâneddin İlyâs Çelebi'nin aklî, naklî ve keşfi ilimlerde, özellikle rüyâ tâbirinde “Yûsuf-ı Sıddîk-i Sâni” derecesinde olduğu; meclislerinin hergün rüyâlarını tâbir ettirmek ve bu yoldaki müş-

⁴⁴ Mustafa Sâkîb Dede, *Sefîne*, c. I, s. 102; Esrar Dede, *Tezkire*, s. 51

⁴⁵ Sahih Ahmed Dede, *Mecmûatü't-Tevârîh*, s. 214

⁴⁶ Sahih Ahmed Dede, *Mecmûatü't-Tevârîh*, s. 225

⁴⁷ Mustafa Sâkîb Dede, *Sefîne*, c. I, s. 92, 97

⁴⁸ Mustafa Sâkîb Dede, *Sefîne*, c. I, s. 100

küllerinin cevâbını almak isteyenlerle dolduğu; Burhâneddin İlyâs Çelebi'nin de bu sıkıntıları açık bir şekilde gidererek "İsânü'l-gayb ve tercümânü's-sırrı" şöhretiyle bilindiği ve "Şeyhü'l-ledün" ünvanıyla anıldığı aktarılmaktadır.⁴⁹

Burhâneddin İlyâs Çelebi'nin "Şemseddin Tebrizî'nin sırrı"na vâ-kıf olduğu halk arasında yayılmaya başladığında mevlevîhâneye müntesib olanlar artmış; aynı zamanda mevlevîhâne muhtaçların, yetimlerin kimsesizlerin barınağı olmuştur. Çelebi'ye bu ihtiyaçları nasıl karşıladığı suâl edildiğinde; وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ (Talâk, 65/2-3) [*Kim Allâhu Teâlâ'dan korkarsa Allâhu Teâla ona bir çıkış yolu ihsân eder. Ve ona beklemediği yerden rızık verir*] âyetiyle cevap vermiştir.⁵⁰

Celâleddin Ergün Çelebi'nin vefâtından önce dervişlere قَدْ جَاءَكُمْ بُرْهَانٌ مِنْ رَبِّكُمْ (Nisâ, 4/174) [*Ey insanlar! Size Rabbiniz'den kesin bir delil (burhan) geldi*] âyetiyle, görev müddetinin sona erdiğini ve halifesini işâret ettiği kaynaklarda belirtilmektedir.⁵¹ Bir semâ' meclisi esnâsında, Burhâneddin İlyas Çelebi'nin de حان حين الارتحال [yolculuk vakti yaklaştı] ifâdesi⁵² eşliğinde nâra attığı ve bu şaşırtıcı olayın birkaç gün sonrasında da Çelebi'nin 68 yaşında⁵³ vefat ettiği hikâye edilmektedir. Kaynaklar, olayın ardından dervişlerin حان حين الارتحال ifâdesini incelediğini ve bu ifâdenin ebced hesabıyla Burhâneddin İlyas Çelebi'nin vefat târihi olduğunu şaşkınlıkla gördüklerini nakletmektedir.⁵⁴ Burhâneddin İlyas Çelebi, henüz hayattayken kendi vefâtına târih düşmüştür.

⁴⁹ Mustafa Sâkıb Dede, *Sefîne*, c. I, s. 97

⁵⁰ *Sefîne*'de, Burhâneddin İlyâs Çelebi, zenginliği ve iktidârı nedeniyle, Abbâsiler Dönemi'nde vezirlik başta olmak üzere çeşitli makâmlarda görev yapmış ve son derece zengin olan Bermekî Âilesi'ne benzetilmiştir. (bkz: Hakki Dursun Yıldız, "Bermekîler", *DİA*, c. V, s. 517-519; Mustafa Sâkıb Dede, *Sefîne*, c. I, s. 98)

⁵¹ Mustafa Sâkıb Dede, *Sefîne*, c. I, s. 102; Esrar Dede, *Tezkire*, s. 51

⁵² Bu ifâdenin *Tezkire-i Şuarâ-yı Mevlevîyye*'nin İstanbul Üniversitesi Kütüphânesi no: 9620 ve no: 1247 numaralı nüshalarında حان حين الارتحال şeklinde geçtiği belirtilmektedir. (Esrar Dede, *Tezkire*, s. 52, dpnt. 7)

⁵³ Sahih Ahmed Dede, *Mecmûatü't-Tevârîh*, s. 231

⁵⁴ Mustafa Sâkıb Dede, *Sefîne*, c. I, s. 102; Ali Enver, *Semâhâne*, s. 16; Esrar Dede, *Tezkire*, s. 52

Vefat târihi, kaynaklarda⁵⁵ 797-798/1394-1395 olarak belirtilmektedir.⁵⁶ Vefatlarından sonra, amcazâdesi Zeynüddin Çelebi (ö.828/1424) postnişin olmuştur.⁵⁷

Şiirlerinde “Burhân” mahlasını kullanan Burhâneddin İlyâs Çelebi'nin, ulaşılamamış müretteb bir *Divân*'ının olduğu Esrar Dede'den edindiğimiz bilgiler arasındadır.⁵⁸ Aynı zamanda *Sefîne*'de Burhâneddin İlyâs Çelebi'ye âit olan bazı vaaz ve nasihat örneklerine de yer verilmiş ve bu nasihatlerin asırlar sonra dahi canlılığını korudukları; muhibbânın intisâbına ve müridânın sorularının cevâbına vesile oldukları ifâde edilmiştir.⁵⁹

3.2. Zeynüddin Çelebi (ö.828/1424)

Burhâneddin Çelebi'den (ö.797-798/1394-1395) sonra Kütahya Mevlevihânesi şeyhi olan Zeynüddin Çelebi'nin doğum târihi hakkında kesin bir bilgimiz bulunmamaktadır. İlyâs Paşa'nın, oğlu Şâh Melik'ten olan torunudur.⁶⁰ Dolayısıyla Celâleddin Ergün Çelebi'nin de yeğeni olmaktadır. Mevlevî Tarikatı'nda en çok zuhûrunun müşâhede edildiği isimlerden⁶¹ olduğu rivâyet edilen Zeynüddin Çelebi, amcası Celâleddin Ergün Çelebi, amcazâdesi Burhâneddin İlyâs Çelebi ile Muzafferüddin Çelebi'nin tadrîsinden geçmiştir.⁶²

Burhâneddin İlyâs Çelebi'nin vefâtından sonra Kütahya Mevlevihanesi postnişini olan Zeynüddin Çelebi, ihvânın terbiyesiyle 25 sene meşgul olmuştur. II. Yâkub Çelebi'nin vefâtından ve Germiyanogulları'nın dağılmasından önce⁶³, 828/1424 târihinde Zeynüddin Çelebi vefat etmiş, Burhâneddin İlyâs Çelebi'nin ayak-

⁵⁵ Esrar Dede, *Tezkire*, s. 52

⁵⁶ Sahih Ahmed Dede, *Mecmûatü't-Tevârîh*, s. 231; Ali Enver, *Semâhâne*, s. 16. *Sefîne*'de 18 sene postnişinlik yaptığı bilgisi bulunmaktadır. (Mustafa Sâkıb Dede, *Sefîne*, c. I, s. 102)

⁵⁷ Mustafa Sâkıb Dede, *Sefîne*, c. I, s. 102; Esrâr Dede, *Tezkire*, s. 53

⁵⁸ Esrar Dede, *Tezkire*, s. 53

⁵⁹ Mustafa Sâkıb Dede, *Sefîne*, c. I, s. 99-100

⁶⁰ KMMA, dosya no: 51/29

⁶¹ Esrâr Dede, *Tezkire*, s. 224

⁶² Mustafa Sâkıb Dede, *Sefîne*, c. I, s. 102

⁶³ Germiyanogulları hükümdarı II. Yâkub Bey 832/1429 târihinde vefat etmiştir. (Germiyanogulları hakkında bilgi için, Mustafa Çetin Varlık, “Germiyanogulları”, *DİA*, c. XIV, s. 33-35)

cuna defnedilmiştir.⁶⁴ Ancak, Timur'un yağmalamalarından ve siyâsî karışıklıktan mevlevîhâne ve dervişler de etkilenmişlerdir. Muzafferüddin Çelebi ve Alâeddin Çelebiler başta olmak üzere Çelebi Âilesi fertlerinin bir kısmı vefat etmişler, Konya'ya dönmüşler, bir kısmı da özellikle mevlevîliğe hizmet etmek amacıyla çeşitli memleketlere dağılmışlardır.⁶⁵ Kütahya Mevlevîhânesi bu târihten sonra bir türbedâr aracılığıyla varlığını sürdürebilmiştir.⁶⁶ 950/1543 târihinden itibaren Konya'dan Kütahya'ya gönderilen İbrâhim Dede (ö.1010/1601) ve dâmâdı Ulûfecizâde Mehmed Dede (ö.1060/1650) isimli dedeler tarafından mevlevîhâne ihyâ edilmiştir.⁶⁷

3.3 Kâmile Hanım (ö. ?)

Konya Mevlânâ Dergâhı postnişinlerinden, 15. makam çelebisi III. Muhammed Ârif Çelebi'nin (1006/1597-1052/1642?) kızı olan Kâmile Hanım'ın doğum târihi hakkında bir bilgiye ulaşamadık. Kâmile Hanım'ın kardeşleri; Güneş Hân-ı Suğrâ, Âişe ve Kerime Hanımlardır.

Kâmile Hanım iyi bir tahsil görmüştür. Ancak, Kâmile Hanım bir genç kız olduğunda, kendisine erkeklerin ders vermelerine müsâade olunmayıp, ders verebilecek hanım hoca da bulunamayınca, Kâmile Hanım babası III. Muhammed Ârif Çelebi'nin talebeliğine devam etmiştir. Babasından tedris ettiği dersler zaman zaman aksadığında, Kâmile Hanım'ın bu durumdan son derece müteessir olduğu ve

⁶⁴ Mustafa Sâkıb Dede, *Sefîne*, c. I, s. 106

⁶⁵ Mustafa Sâkıb Dede, *Sefîne*, c. I, s. 105-106

⁶⁶ İhtifâlcî Mehmed Ziyâ, *Bursa'dan Konya'ya*, s. 240

⁶⁷ KMMA, dosya no: 51/29; İhtifâlcî Mehmed Ziyâ, *Bursa'dan Konya'ya*, s. 240
Bâzı kaynaklarda, Timur Hâdisesi'nden önce de mevlevîhânenin şeyhlik makâmında, Zeynüddin Çelebi'nin (ö.828/1424) hemen akabinde Kütahyalı İbrâhim Dede'nin bulunduğu, Timur Hâdisesi döneminde, mevlevîhânenin işlerinin yalnızca bir türbedâr vâsıtasıyla yürütüldüğü, hâdisenin sona ermesinin akabinde İbrâhim Dede'nin tekrar posta geçerek mevlevîhâneyi canlandırdığı aktarılmaktadır. Ancak, Zeynüddin Çelebi'nin vefat târihi ile Kütahyalı İbrâhim Dede'nin (ö.1010/1601) vefâtı arasında 170 sene kadar bir fark olması sebebiyle Kütahyalı İbrâhim Dede'nin Timur Hâdisesi sonrasında türbedâr olan zattan görevi devraldığını düşünmekteyiz. (bkz: Sezâi Küçük, *Mevlevîliğin Son Yüzyılı*, Simurg Yayınları, İstanbul, 2003, s. 214, dpnt: 2)

bu üzüntüsüne mukâbil, babasının âlem-i menâmda Kâmile Hanım'ı terbiye ettiği rivâyet edilmektedir.⁶⁸

Kâmile Hanım, Kütahya eşrafından, asil bir âileye mensup olan Mustafa Ağa adında bir zatla evlenerek Kütahya'ya gelin olmuştur. Bu evlilikten Muhammed, Hüseyin, Ebûbekir, Hızır Şâh, Halil, Ali, Fâtıma, Emine, Hatîce, Sâliha, Kerîme, Râbia adlarında 12 evlât sâhibi olmuştur. Ancak, Hızır Şâh, Halil, Ali, Emine, Hatîce, Sâliha, Kerîme, Râbia Çelebiler küçük yaşlarında vefat etmişler; Ebûbekir, Muhammed, Hüseyin⁶⁹ ve Fâtıma⁷⁰ Çelebiler ise uzun ömürlü olmuşlardır.⁷¹

Kâmile Hanım, evlenerek Kütahya'ya geldiğinde, Kütahya Mevlevihânesi, bir nevi fetret dönemi geçirmekteydi. İlyas Paşa (ö.773/1371) oğlu Celâleddin Ergün Çelebi'yle (ö.775/1373) başlayan mevlevihânenin postnişinliğini Celâleddin Ergün Çelebi oğlu Burhâneddin İlyas Çelebi (ö.797-798/1394-1395) ile devam edip; Burhâneddin İlyas Çelebi'nin amcası Şâh Melik'in oğlu Zeynüddin Çelebi'nin 828/1424'de vefâtından sonra kesintiye uğramıştır. Bu döneme rastlayan Timur Olayı'nın, toplumun birçok kesimi gibi mevlevîleri ve mevlevihâneleri de olumsuz etkilemiş; bu bozgunun Kütahya Mevlevihânesi de nasibini almıştır. Zeynüddin Çelebi'nin 828/1424'de vefâtının ardından, Çelebi Âilesi, ya Konya'ya avdet etmek sûretiyle ya da farklı coğrafyalarda hizmet etmek amacıyla Kütahya'dan ayrılmışlar ve mevlevihâne, Kâmile Hanım'ın evlenerek Kütahya'ya gelişine kadar, tâyin edilen bir türbedar ve bâzı dedelerin gayretleriyle idâre edilmiştir.⁷² Bazı kaynaklar, 950/1543 târihinden itibaren de Kütahyalı İbrâhim Dede'nin⁷³ posta oturduğunu, yaklaşık 60 yıllık şeyhlik müddetinin akabinde, 1010/1601 târihinde Dede'nin vefâtından sonra, dâmâdı Ulûfecizâde Kütahyalı

⁶⁸ Mustafa Sâkıb Dede, *Sefîne*, c. I, s. 256

⁶⁹ Kütahya Mevlevihânesi'nde postnişin olan Hüseyin Çelebi'dir.

⁷⁰ Fâtıma Hanım, *Sefîne*'de hal tercümesi bulunan Hacı Fâtıma Hanım'dır.

⁷¹ Mustafa Sâkıb Dede, *Sefîne*, c. I, s. 256-257; İhtifâlcı Mehmed Ziyâ, *Bursa'dan Konya'ya*, s. 241

⁷² İhtifâlcı Mehmed Ziyâ, *Bursa'dan Konya'ya*, s. 240

⁷³ Bazı kaynaklar, İbrâhim Dede'nin 1000/1591 târihinde Konya'dan gelerek mevlevihâneyi ihyâ eylediği rivâyet edilmektedir. (İhtifâlcı Mehmed Ziyâ, *Bursa'dan Konya'ya*, s. 240)

Mehmed Dede'nin⁷⁴ posta geçtiğini ve 50 yıl bu vazîfeyi yerine getirdiğini kaydetmektedirler.⁷⁵ Kâmile Hanım'ın, Kütahya'ya yerleştikten sonra, mevlevihânedede yüzünde peçe olmak sûretiyle *Mesnevî* takrirleri yaptığı ve fukarâ ve dervîşâna hizmet ettiği rivâyet edilmektedir.⁷⁶

Kâmile Hanım ile ilgili olarak *Sefîne*'de aktarılan bir olay dikkat çekicidir: Rivâyete göre, Kâmile Hanım'ın babası III. Muhammed Ârif Çelebi'nin vefâtından sonra, Karahisar Mevlevihânesi'nin postnişinliği, Vezir Kara Mustafa Paşa'nın uygun görmesiyle, III. Muhammed Ârif Çelebi'nin "Şîrzâd" isimli bir câriyeden dünyâyâ gelen Veled adındaki oğluna tevcih edilir. Rivâyete göre, Veled Efendi'nin, bir câriyeden dünyâyâ gelmiş olması ve görevin Veled Efendi'ye tevcih edilmesi, III. Muhammed Ârif Çelebi'nin kızlarını bir miktar üzmüştür. Ve bu sıkıntılı dönemde Kâmile Hanım'ın "*Bu iş, istikrâr ile belli olur*" dediği rivâyet olunur. Esâsen de, rivâyete göre, Veled Efendi, idâre ettiği ilk mukâbelesinde eli-ayağı dolaşarak cez-beye tutulmuş ve birkaç gün içerisinde de vefat etmiştir. Veled Efendi vefat etmeden önce, yukarıdaki vak'a kendisine aktarıldığında Veled Efendi, bunu bir müjde gibi karşılamış ve dervîşlere bağışlanmak üzere 40 kurban kesmiş, dervîşlere hırka parası bağışlamıştır. Yâni, makam dâvâsında olmadığını ispat etmiştir.⁷⁷

⁷⁴ **Ulûfecizâde Kütahyalı Mehmed Dede:** Kütahya'lı olan Mehmed Dede, Kütahya'lı İbrâhim Dede'ye (ö.1010/1601) intisâb etmiş ve aynı zamanda kendisinin dâmâdı olmuştur. Elli sene kadar şeyhlik görevini devam ettiren Dede'nin daha sonra Bursa Mevlevihânesi'nde de görev yaptığına dâir kaynaklarda bilgiler bulunmaktadır. Ancak Bursa Mevlevihânesi'nde şeyhlik yapan zevât arasında bulunmaması bu durumun küçük bir ihtimal olduğu kanâatini güçlendirmektedir. Mehmed Dede, iyi Farsça bilen ve tâlik yazıda mâhir bir zat olarak tanıtılmaktadır. Uzunçarşılı, Mehmed Dede'nin vefat târihi olarak 1100/1688 târihini vermektedir. Ancak, bâzı kaynaklar, 1060/1650 târihinde Kâmile Hanım'ın oğlu Hüseyin Çelebi'nin Kütahya Mevlevihânesi şeyhi olduğunu kaydetmektedirler. Bu durumda, Mehmed Dede'nin vefat târihi göz önüne alındığında 38 senelik bir zaman diliminde, şeyhlik vazîfesiyle olmasa bile ziyâret maksadıyla Bursa Mevlevihânesi'nde bulunmuş olabileceğini düşünebiliriz. (Necdet Yılmaz, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf- Sufiler, Devlet, Ulemâ (XVII. Yüzyıl)*, OSAV, İstanbul, 2001, s. 298; Hasan Özönder, "Kütahya Mevlevihânesi", s. 75-76)

⁷⁵ Hasan Özönder, "Kütahya Mevlevihânesi", s. 75-76

⁷⁶ İhtifâlcî Mehmed Ziyâ, *Bursa'dan Konya'ya*, s. 241

⁷⁷ Burada şöyle bir hatırlatma yapmak yerinde olacaktır. Zirâ, III. Muhammed Ârif Çelebi (ö.1052/1642), Karahisar Mevlevihânesi'nde bir müddet (1635-

Veled Efendi'nin vefâtından sonra, Karahisar Dergâhı'nın postnişinliği Kâmile Hanım'a teklif edilmiştir. Kâmile Hanım'ın da, “*Bu, bu garîp cânâ minnettir. Heyhât ki, bu yüce derece Güneş Hân'a lâyıktır*” buyurarak, kardeşi Güneş Hân-ı Suğrâ'yı tavsiye etmiştir. Ancak, Güneş Hân-ı Suğrâ'nın Karahisar Mevlevihânesi'nde şeyh olduğuna dâir bir bilgiye rastlamadık. Ancak *Sefîne*'de aktarıldığına göre de, Güneş Hân-ı Suğrâ, Kerîme ve Âişe Hanımlar vefatlarından önce kısa süre de olsa Karahisar Mevlevihânesi'nde görev yapmışlar ve burada vefat etmişlerdir.⁷⁸

Kâmile Hanım, cömertliğiyle tanınan, sâliha bir hanım olarak anılmaktadır. Cömertliğiyle ilgili olarak aktarılan bir olay şöyledir: Kâmile Hanım, bütün servetini, fakirlere, yetimlere, eşinin seferleri-

1637) postnişin olarak vazife yaptıktan sonra Konya Mevlânâ Dergâhı'na makam çelebisi olarak tâyin edilmiştir. (1637-1642) III. Muhammed Ârif Çelebi'nin Konya'ya gidişinin ardından posta 1637 târihinde Kehhâlzâde Ebûbekir Dede geçmiştir. Ve bu konuda herhangi bir ihtilâf bulunmamaktadır. Bâzi kaynaklar, Veled Efendi'ye Kütahya Ergüniye Dergâhı postnişinliğinin tevcih edildiğini aktarmaktadırlar. (Hülya Küçük, “Mevlevî Hanım Halife ve Şeyhler”, *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, sy: 20, Ankara, 2007, s. 75)

Ancak, III. Muhammed Ârif Çelebi hem Kütahya Dergâhı postnişini değil, hem de vefat ettiğinde Konya'da makam çelebisi idi. Dolayısıyla, Veled Çelebi'ye Kütahya Ergüniye Dergâhı postnişinliği değil de Karahisar Mevlevihânesi postnişinliği tevcih edilmiş olabilir. (Mustafa Sâkîb Dede, *Sefîne*, c. I, s. 258) Bâzi kaynaklarda da, III. Muhammed Ârif Çelebi'nin Kara Mustafa Paşa'nın tevcihi ile posta geçtiğini kaydetmektedirler. (İlgar, Yusuf, “Afyonkarahisar Mevlevihânesi Postnişinleri ve Mevlevî Meşhurları”, *Sultan Divânî ve Afyonkarahisar'da Mevlevîlik*, (haz: Yusuf İlgar), AKÜY, Afyon, 2002) *Sefîne*'ye göre de, Kara Mustafa Paşa'nın, Veled Çelebi'nin Afyonkarahisar Mevlevihânesi'ne postnişin olması için teveccüh buyurduğu rivâyet edilmektedir. (Mustafa Sâkîb Dede, *Sefîne*, c. I, s. 258)

⁷⁸ *Sefîne*'de çelebi hanımların vazifeleri için kullanılan “*nevbet-zen-i tevliyet*” ifâdesinden, bu görevlerin “postnişinlik” olarak değil de, “vakıf mütevelliliği” olarak yerine getirildiğini düşünmekteyiz. (Mustafa Sâkîb Dede, *Sefîne*, c. I, s. 259)

Ayrıca *Sefîne*'de üç hanımın da Afyonkarahisar'da vefat ettikleri bilgisi bulunmaktadır. Ancak, Güneş Hân-ı Suğrâ hâric, Kerîme ve Âişe Hanımların Afyonkarahisar'da medfun olmadıklarını söyleyebiliriz. Zîrâ, III. Muhammed Ârif Çelebi'nin kızı Âişe Hanım, makam çelebisi Ebûbekir Çelebi'nin oğlu Abdurrahman Çelebi'den olan torunu Abdülhalim Çelebi (ö.1090/1680) ile evlenerek Konya'da ikâmet etmiş ve burada vefat etmiştir. (Karahisar Mevlevîleri hakkında geniş bilgi için bkz: İlgar, Yusuf, *Karahisar-ı Sâhib Sultan Divânî Mevlevihânesi ve Mevlevî Meşhurları*, Afyonkarahisar, 2008; Sahîh Ahmed Dede, *Mecmûatü't-Tevârih*, s. 306)

ne harcadığından bir ara, yalnızca kendilerine yetecek kadar yiyecekle, ihtiyaç içerisinde kalırlar. O esnâda, kapıya bir misâfir gelir, Kâmile Hanım ve yardımcıları ellerindeki yiyeceklerini misâfirlere vererek *وَيُؤْتِرُونَ عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ* (Haşr, 59/9) [*Ve kendilerinde bir ihtiyaç bulursa dahi, onları kendi nefislerine tercih ederler*] âyeti gereğince hareket ederler. Bu olaydan bir süre sonra yine kapı çalınır ve yardımcısı Kâmile Hanım'ı kapıda birinin beklediğini haber verir. Kâmile Hanım kapıya indiğinde, karşısında yaşlı bir pîr bulur. Bu zât Kâmile Hanım'a "*Bu hediyeye, Hüdâvendigâr'dandır ve hünkârımızın bir ihsânıdır. وَمَا عِنْدَ اللَّهِ بِأَقْيَسٌ* (Nahl, 16/96) [*Allah katında olan şey bâkîdir*] hazînesindedir. Bundan böyle, yaşayışınız rahat, zenginliğiniz kalıcıdır" diyerek ağzı mühürlü bir kese uzatır. Bu bereket dolu kesenin Kâmile Hanım'ın hânesine girmesiyle, Kâmile Hanım *وَإِذَا سَأَلَكَ اللَّهُ كَيْفَ إِحْسَانًا بَلِّغْهُ حَقَّ بَلَاغِهِ* (Kasas, 28/77) [*Allah sana ihsan ettiği gibi ihsânda bulun*] âyeti mücibince eskisinden daha cömert davranmasına rağmen, evde tükenmeyen bir zenginlik peydâ olmuştur. Bu azalmayan servet, Kâmile Hanım'ın vefâtına değin devam etmiş ve hâne halkı tarafından bu bereketin Kâmile Hanım'ın kerâmeti olduğuna karar verilmiştir.⁷⁹

Vefat ettiği târihi bilmediğimiz Kâmile Hanım, Kütahya'da, Zeynüddin Çelebi'nin sağ tarafında medfundur.⁸⁰

3.4. Hüseyin Çelebi (ö. ?)

Konya Mevlânâ Dergâhı makam çelebilerinden III. Muhammed Ârif Çelebi'nin (ö.1052/1642?) kızı olan Kâmile Hanım'ın oğlu Hüseyin Çelebi'nin doğum târihini tesbit edemedik.

Hüseyin Çelebi'nin âilesinden kendisine intikâl eden büyük bir servete sâhip olduğu, ancak onun mütevâzi tabîati ve dünyâyâ meyletmemesi sebebiyle geçimini zirâatle karşılayarak, diğer zamânını ise Kütahya Ergüniye Mevlevihânesi'nin hizmetine hasrettiğini dâmâdı⁸¹ Mustafa Sâkıb Dede nakletmektedir.⁸² Hattâ yalnızca Kü-

⁷⁹ Mustafa Sâkıb Dede, *Sefîne*, c. I, s. 256

⁸⁰ İhtifâlcî Mehmed Ziyâ, *Bursa'dan Konya'ya*, s. 241

⁸¹ Hüseyin Çelebi'nin kızkardeşi Hacı Fâtıma Hanım'ın evliliğinden bir kızı dünyâyâ gelmiş, ancak küçük yaşta vefat etmiştir. Bunun üzerine eşine câriyeler başışlamak sûretiyle münzevî bir hayata başlayan Hacı Fâtıma

tahya Ergüniye Mevlevihânesi'nin hizmetiyle kalmadığı, bir Konya ziyâreti esnâsında, Konya Mevlânâ Dergâhı'nın matbahının tâmire muhtaç olduğunu görerek matbahın tâmir edilmesinde bilfiil görev yapmıştır. Tâmirât işleminin netîcesinde Belgrad Mevlevihânesi postnişini Adnî Dede (ö.1100/1688) târih düşmüştür.⁸³

Kütahya Ergüniye Mevlevihânesi postnişin listelerinde Kâmile Hanım, Hüseyin Çelebi ve Hacı Fâtıma Hanım zikredilmektedir. Ancak diğer postnişinler gibi müddet-i meşihatleri hakkında bir bilgi bulunmamakta ve “*Kırk sene Ârif Küçük (k.s.) Hazretleri'nin kerîmesi mesnevihan Kâmile Hanım ve mahdûmu Hüseyin Çelebi, kerîmesi Hacı Fâtıma Hanım tarafından idâre edilmiştir*” ifâdesi bulunmaktadır.⁸⁴ Bu ifâde de bu zevâtın meşihatte bulunmadıklarını; Mustafa Sâkîb Dede'nin Konya'dan meşihate tâyinine kadar mevlevihâneye hizmet ettikleri netîcesine ulaşmamızı sağlamaktadır. Kâmile Hanım'ın evlâtlarını mevlevî terbiyesi üzerine yetiştirdiğini; böylece II. Bostan Çelebi'nin emriyle mevlevihâneye postnişin tâyin edilen Mustafa Sâkîb Dede'den önce, Hüseyin Çelebi'nin ve kızkardeşi Hacı Fâtıma Hanım'ın Kütahya Ergüniye Mevlevihânesi'nin hizmetinde bulduklarını söyleyebiliriz. Büyük bir ihtimâlle Hüseyin Çelebi'nin vefâtından sonra II. Bostan Çelebi tarafından postnişin tâyin edilen Mustafa Sâkîb Dede Kütahya'ya vâsıl olduktan sonra, Kütahya Mevlevihânesi tam mânâsıyla düzene girmiş ve Mustafa Sâkîb Dede'den sonra da evlâtları vâsıtasıyla mevlevihâne idâre edilmiş; dervişân terbiye edilmiştir.

Hüseyin Çelebi, Sofya'ya yaptığı bir seyâhat esnâsında, orada vefat etmiştir.⁸⁵

3.5. Mustafa Sâkîb Dede (ö. 1148/1735)

Hanım, kardeşi Hüseyin Çelebi'nin kızı olan Havvâ Hanım'ı evlât edinmiş, eğitimini üstlenmiştir. II. Bostan Çelebi'nin emriyle Kütahya Ergüniye Mevlevihânesi'ne tâyin edilen Mustafa Sâkîb Dede'yi bir müddet sonra evlât edindiği yeğeniyle evlendirmiş, böylece *Sefîne* müellifi Mustafa Sâkîb Dede Hüseyin Çelebi'nin dâmâdı olmuştur. (Mustafa Sâkîb Dede, *Sefîne*, c. I, s. 260-261; İhtifâlcî Mehmed Ziyâ, *Bursa'dan Konya'ya*, s. 242)

⁸² Mustafa Sâkîb Dede, *Sefîne*, c. I, s. 237

⁸³ Mustafa Sâkîb Dede, *Sefîne*, c. I, s. 237

⁸⁴ KMMA, dosya no: 51/29

⁸⁵ Mustafa Sâkîb Dede, *Sefîne*, c. I, s. 237-238

Mustafa Sâkıb Dede (ö.1148/1735) aslen İzmir'lidir, 1062/1652 senesinde dünyâya gelmiştir. Annesi Halîme Hâtun'dur. Babası el-Hâc İsmâil Efendi'nin ise tüccar olup, Haçlı İstîlâsı öncesinde, Endülüs'den İzmir'e ilticâ etmiş, Muhyiddin İbn Arabî'nin mürîdânından bir şeyhin soyundan gelmektedir.⁸⁶

İzmir'de vâlidesinin yardımıyla ilk tahsilini tamamlayan Mustafa Sâkıb Dede, İstanbul'a gelerek burada çeşitli dersler tahsil etmek ve okutmak maksadıyla Fâtih Medresesi'ne girmiştir. Başarılı bir talebe olan Mustafa Sâkıb Dede, medresedekilerden daha iyi bir hoca bulmak için Köprülü Fâzıl Mustafa Paşa'nın (ö.1102/1691) talebeleri arasına katılmıştır.⁸⁷ Köprülü Fâzıl Mustafa Paşa'nın taht-ı terbiyesindeyken, Çehrin Seferi'ne (1088/1678) iştirâk etmiş ve bu sefer esnâsında da Dervîş el-Hâc Muhammed el-Mevlevî ile tanışarak Mevlevîliğe alâka duymaya başlamıştır.⁸⁸ Sefer dönüşünde, Bursa'da Acem Ahmed Efendi'den Farsça dersleri almıştır.⁸⁹

Bursa'daki tahsil süresi tamamlanmasının ardından Uşak-Menteşe-Hamid-Isparta-Yalvaç-Konya güzergâhını kullanarak Konya'ya ulaşmıştır. Esâsen bu seyâhat esnâsında da hem karşılaştığı âlimlerden çeşitli ilimler tahsil etmiş; hem de Konya'da vaaz ve sohbet halkaları oluşturmuştur.⁹⁰

Konya'da nâmını duyduğu ve daha sonra mürşidi olacak II. Hacı Bostan Çelebi'nin (ö.1117/1705) hocası Elmalılı Halil Efendi'nin tadrîsinde bulunmak istemiştir. Fakat Elmalılı Halil Efendi'nin Konya halkının tutumundan rahatsız olarak Kösec Ahmed Dede'ye yönelmesiyle Mustafa Sâkıb Dede de Kösec Ahmed Dede'nin mürîdânı arasına karışmıştır. Kösec Ahmed Dede'nin taht-ı terbiyesinde *Fûsûs* okuduğu nakledilmektedir.⁹¹

⁸⁶ Ahmed Hâlis Dede, *Tufeyl-i Menâkıb-ı'l-Kibâr-ı Mevlevî fi Menkabeti Hazret-i Şeyh Sâkıb el-Ma'nevî*, Süleymâniye Kütüphanesi, Nâfiz Paşa böl., no: 1186 vr. 3/b, 4/a

⁸⁷ Ahmed Hâlis Dede, *Tufeyl-i Menâkıb*, vr. 7/a

⁸⁸ Ahmed Hâlis Dede, *Tufeyl-i Menâkıb*, vr. 12/b

⁸⁹ Ahmed Hâlis Dede, *Tufeyl-i Menâkıb*, vr. 14/a

⁹⁰ Ahmed Hâlis Dede, *Tufeyl-i Menâkıb*, vr. 14/b

⁹¹ Ahmed Hâlis Dede, *Tufeyl-i Menâkıb*, vr. 16/b

Buradaki tahsîli sona erdikten sonra İstanbul'a giderek, Fâtih Câmîi'nde altı ay kadar vazîfe yapmış, fakat kendisinde beliren bir hastalık sebebiyle, tedâvi maksadıyla Bolu'ya gitmiştir.⁹²

Bolu'dan tekrar İstanbul'a avdetinde ise, Mevlevîliğe intisâb etmiş ve Edirne'ye giderek Neşâtî Dede'nin (ö.1085/1674)⁹³ talebesi olan Seyyid Muhammed Dede'nin⁹⁴ yanında çile çıkararak "Dede" ünvanını almıştır. Galata Mevlevihânesi'ne gelerek Gavsî Dede'nin (ö.1109/1691-92) taht-ı terbiyesinde *Mesnevî* tâlim etmiştir. Daha sonra ise, Nesîb Dede (ö.1126/1714), Hasîb Dede (ö.1132/1719), Lebîb Dede (ö.1126/1714), Vehbî Dede (ö.1112/1700) ve Müneccim Ahmed Dede (ö.1113/1701) ile birlikte Mısır'a gitmişler ve üç ay kadar Siyâhî Dede'nin (ö.1122/1710) hizmetinde bulunmuşlardır.⁹⁵

Mısır seyâhati sonrasında tekrar Galata Mevlevihânesi'ne gelen Mustafa Sâkîb Dede, zaman zaman Beşiktaş Mevlevihânesi'nin mukâbelelerinde de bulunmuş. Buraya zamânın pâdişahı IV. Mehmed de ziyârette bulunmuş ve bu ziyâretler esnâsında Mustafa Sâkîb Dede ile de sohbetleri olurmuş. Ancak bu durum dedeler arasında kıskançlığa sebebiyet vermiş ve Mustafa Sâkîb Dede İstanbul'dan ayrılmak zorunda kalmış. Bu ayrılış vesîlesiyle Balkanlar'ı dolaşan Mustafa Sâkîb Dede, Mevlevîlik tarihi ile ilgili çok mühim bir kaynak olan eseri *Sefîne-i Nefîse-i Mevleviyân*'ı bu seyâhat esnâsında kaleme almaya başlamıştır.⁹⁶

En son olarak Konya'ya yaptığı seyâhatte, 1102/1690 tarihinde, makam çelebisi II. Hacı Bostan Çelebi (ö.1117/1705) tarafından Kütahya Mevlevihânesi postnişinliğine tâyin edilmiştir.⁹⁷

⁹² Ahmed Hâlis Dede, *Tufeyl-i Menâkıb*, vr. 18/b

⁹³ Neşâtî Dede için bkz: Mustafa Sâkîb Dede, *Sefîne-i Nefîse-i Mevleviyân*, c. II, s. 96-99

⁹⁴ Seyyid Muhammed Dede için bkz: Mustafa Sâkîb Dede, *Sefîne*, c. II, s. 140-143

⁹⁵ Ahmed Hâlis Dede, *Tufeyl-i Menâkıb*, vr. 20/a

⁹⁶ Ahmed Hâlis Dede, *Tufeyl-i Menâkıb*, vr. 26/a

⁹⁷ Ahmet Arı, *Sâkîb Mustafa Dede Hayâtı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Dîvân'ının Tenkidli Metni*, (basılmamış doktora tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1995, s. 5

Mustafa Sâkîb Dede, Kütahya'ya vâsıl olduğunda kendisini karşılayan, III. Muhammed Ârif Çelebi (ö.1052/1642) ahfâdından, Kâmile Hanım'ın kızı Hacı Fâtîma Hanım'dır (1122/1710). Hacı Fâtîma Hanım'ın annesi Kâmile Hanım, evlenerek Kütahya'ya geldiğinde, mevlevîhâne metruk bir vaziyettedir. Kâmile Hanım'ın şahsî gayretleriyle yeniden faaliyete geçen Kütahya Mevlevîhâesi'nin fetret devri sonrası ilk postnişini Mustafa Sâkîb Dede'dir.

Hacı Fâtîma Hanım'ın büyük muhabbet ve güvenine nâil olan Mustafa Sâkîb Dede, Hacı Fâtîma Hanım'ın evlât edindiği, Kütahya Mevlevîhânesi sâbık postnişini Hüseyin Çelebi'nin kızı Havvâ Hanım ile Hacı Fâtîma Hanım tevassutuyla evlenir ve Çelebi âilesinin bir mensûbu olur.⁹⁸ Bu evlilik, Timur istilâsı esnâsında Kütahya'dan ayrılmak zorunda kalan çelebiler sebebiyle, Kütahya'daki nesebi kesilen çelebiler âilesinin devâmı için ehemmiyet arz etmektedir.

Mustafa Sâkîb Dede'nin bu evlilikten Âişe, Muhammed Muhlis (1124/1712), Halîme (1122/1710), Ahmed Hâlis, Mahmûd Hâmid, Ali Şâkir ve Fâtîma (1123/1711) isimlerinde yedi evlâdı dünyâya gelmiştir. Ahmed Hâlis Dede hâricindekiler Mustafa Sâkîb Dede'nin sağlığında vefât etmişlerdir. Mustafa Sâkîb Dede, *Sefîne*'de eşi Havvâ Hanım'ın ve evlâtlarının vefâtlarına düştüğü tarihleri de bir araya toplamıştır.⁹⁹

Havvâ Hanım'ın 1123/1711'de vefat etmesinin akabinde, Nesibe Hanım isminde başka bir hanımla evlenen Mustafa Sâkîb Dede'nin bu evlilikten de Hasan, Hüseyin, Abdürrahim ve Fâtîma isminde dört evlâdı dünyâya gelmiştir. Hasan dışındaki evlâtları Dede'nin sağlığında vefât etmiştir. Nesibe Hanım'ın ardından da Ümmühâni isminde bir hanımla evlenen Mustafa Sâkîb Dede'nin bu evliliğinden de Abdüsselâm, Râbia ve Selîme isimli üç evlâdı dünyâya gelmiştir.

⁹⁸ Mustafa Sâkîb Dede, *Sefîne*, c. I, s. 261; Ahmed Hâlis Dede, *Tufeyl-i Menâkıb*, vr. 45/b

Mustafa Sâkîb Dede, *Sefîne*'de Kütahya'ya gelmeden evvel kendini "her cihetten zavallı ve kimsesiz" olarak tavsif etmektedir. Hacı Fâtîma Hanım sâyesinde âile, maddî-mânevî servet sâhibi olmuş; Hacı Fâtîma Hanım'ın 23 sene hizmetinde bulunmuş olmaktan şeref duyduğunu belirtmiştir.

⁹⁹ Mustafa Sâkîb Dede, *Sefîne*, c. I, s. 266

Abdüsselâm bebek iken, Râbia ve Selime ise Dede'nin vefâtından bir müddet sonra vefât etmişlerdir.¹⁰⁰

Mustafa Sâkıb Dede, 48 sene Kütahya Ergüniye Mevlevihânesi'ne hizmet ettikten sonra, 1148/1735 senesinde vefât etmiş ve mevlevihâne bahçesine defnedilmiştir.¹⁰¹ Vefâtına Şeyh Gâlib;

Mâtemin gûş eyleyip Gâlib gürûh-ı âşıkân

Dediler târîh-i fevtin "hayy" hatm-i mevlevî (1148/1735)

beytini tarih düşürmüştür.¹⁰²

Mustafa Sâkıb Dede, II. Bostan Çelebi'den hilâfetnâme alarak Kütahya'ya gittiğinde, Kütahya Mevlevihânesi yaklaşık bir asırlık suskunluğunu henüz bozmaktaydı. III. Muhammed Ârif Çelebi'nin kızı Kâmile Hanım'ın evlenerek Kütahya'ya gelmesiyle mevlevihâne ihyâ edilmeye başlanmıştır. Kâmile Hanım'ın ecdâdının mirâsına sâhip çıkarak mevlevihânedeki tecdid ve tâmir faaliyetine başladığı; ayrıca halkı irşâd etmek; halka *Mesnevî*'yi, mevlevîliği ve mevlevihâneyi tanıtmak için, yüzünde bir peçe bulunarak *Mesnevî* sohbetleri yaptığı rivâyet edilmektedir.¹⁰³

Mustafa Sâkıb Dede'den sonra, mevlevihânenin meşihatinde "çelebi" olarak isimlendirilen evlâd-ı Mevlânâ vazife yapmıştır.

Mustafa Sâkıb Dede'den sonra, tekkelerin kapatıldığı 1925 târihinde kadar mevlevihânenin postnişin listesi şu şekildedir:

Mustafa Sâkıb Dede oğlu Ahmed Hâlis Dede (ö.1191/1177).

Ahmed Hâlis Dede oğlu Abdürrahim Atâ Çelebi (ö.1206/1791).

Abdürrahim Atâ Çelebi oğlu Mehmed Saib Çelebi (ö.1227/1812).

Abdürrahim Atâ Çelebi oğlu Abdülkadir Çelebi (ö.1272/1855).

Abdülkadir Çelebi oğlu İsmâil Hakkı Çelebi (ö.1309/1891).

¹⁰⁰ Ahmed Hâlis Dede, *Tufeyl-i Menâkıb*, vr. 104/b-105/a

¹⁰¹ Ahmed Hâlis Dede, *Tufeyl-i Menâkıb*, vr. 30/b

¹⁰² *Şeyh Gâlib Dîvânı*, (haz: Muhsin Kalkışım), Akçağ Yayınları, Ankara, 1994, s. 148

¹⁰³ İhtifâlcî Mehmed Ziyâ, *Bursa'dan Konya'ya*, s. 241

İsmâil Hakkı Çelebi oğlu İdris Hamdi Çelebi (ö.1313/1895).¹⁰⁴

İsmâil Hakkı Çelebi'den sonra mevlevihânenin idâresinde birtakım sıkıntılar baş göstermiştir. İsmâil Hakkı Çelebi'nin vefâtıyla oğlu Ergün Çelebi postnişin olmuştur. Ancak yaşının küçük olması sebebiyle Ergün Çelebi'ye Rızâ Çelebi oğlu Hüsâmeddin Çelebi vekâlet etmiştir. Onbeş sene Hüsâmeddin Çelebi'nin vekâletinden sonra, Ergün Çelebi'ye Âmil Çelebi vekâlet etmiştir.¹⁰⁵ Ardarda çocuk yaştaki çelebiler postnişin tâyin edilmeleri; çocuk şeyhlere de yine tâyin ile görevlendirilen dedelerin vekâlet etmeleri zaman zaman birtakım karışıklıklara ve halk nezdinde şikâyetlere sebebiyet vermiştir. Kütahya Mevlevihânesi'nin en son postnişini, Sâkib Çelebi'dir.¹⁰⁶

Sonuç

Mevleviliğin ilk merkezlerinden olan ve mevlevilik açısından ehemmiyetini dâimâ muhafaza eden Kütahya Mevlevihânesi, Konya Mevlânâ Dergâhı'ndan sonra Mevlânâ Âilesi mensupları, çelebiyân tarafından idâre edilmiş tek mevlevihânedir.

Celâleddin Ergün Çelebi'nin meşihati ile temelleri atılan mevlevihâne, mevlevî dervişânın terbiyesi için ehemmiyet arzettiği gibi Kütahya halkı ve çeşitli sebeplerle Kütahya'ya ilticâ etmiş kimseler için de emniyetli bir yer olmuştur. Bu emniyeti tesis eden de, mevlevihânenin temellerini atan Celâleddin Ergün Çelebi olmuştur. Ancak birçok merkez gibi Anadolu'nun da büyük zarar görmesine sebep olan Timur İstilâsı esnâsında Kütahya Mevlevihânesi de zarar görmüştür. Bu vak'a sonrasında çelebiyânın bir kısmının vefâtı, bir kısmının hicretiyle Kütahya Mevlevihânesi uzunca bir müddet türbedâr ve bazı dedegânın gayretleriyle mevcüdiyetini devam ettirebilmiştir.

Konya Mevlânâ Dergâhı postnişini, makam çelebisi III. Muhammed Ârif Çelebi'nin kızı Kâmile Hanım Kütahya eşrâfından bir zâtla evlenerek Afyon'dan Kütahya'ya geldiğinde, mevlevihâne uzun bir

¹⁰⁴ KMMA, 51/29

¹⁰⁵ Küçük, Sezai, *Mevleviliğin Son Yüzyılı*, s. 217

¹⁰⁶ KMMA, 97/42

sessizlik yaşamaktadır. Mesnevihân olan Kâmile Hanım, mevlevihânenin ihyâsı için büyük gayret göstermiştir. Kütahya Mevlevihânesi'ne Mustafa Sâkîb Dede postnişin tâyin edilene kadar Kâmile Hanım, oğlu Hüseyin Çelebi ve kızı Hacı Fâtıma Hanım mevlevihâneye hizmet etmişlerdir. Bu zevâtın isimleri Kütahya Mevlevihânesi postnişin listelerinde zikredilse de makâm-ı meşihatte zikredilmemektedirler.

Mustafa Sâkîb Dede'nin 1102/1690 târihinde, Konya'dan postnişin tâyin edilmesiyle mevlevihâne fetret devrini nihâyetlendirmiştir. Ayrıca, Mustafa Sâkîb Dede'nin, Hüseyin Çelebi'nin kızı, Hacı Fâtıma Hanım'ın evlâtlığı Havvâ Hanım'la evlenmesiyle de mevlevihânenin meşihati "Hânedân-ı Sâkîbiyye" olarak isimlendirilen Kütahya çelebiyânına intikâl etmiştir. Kütahya Mevlevihânesi, mevlevilik târihi içerisinde mühim birçok simânın yetişmesini sağlamış bir merkez olmuştur.

Mevlevihânenin son dönemlerinde de yine çelebiyân makâm-ı meşihatte bulunmuştur. Zaman zaman yaşı küçük bulunan şeyhlerle vekâlet edenler ile ilgili birtakım meseleler yaşanmışsa da, mevlevihâne, tesis edildiği târihten tekkelerin kapatıldığı 1925 târihine kadar çelebiyân tarafından idâre edilmiştir.

Kaynakça

- Ahmed Eflâkî, *Menâkıbu'l-Ârifîn*, c. II, (haz: Tahsin Yazıcı), MEB Yayınları, İstanbul, 1989
- Ahmed Hâlis Dede, *Tufeyl-i Menâkıbi'l-Kibâr-ı Mevlevî fi Menkabeti Hazret-i Şeyh Sâkıb el-Ma'nevî*, Süleymâniye Kütüphanesi, Nâfiz Paşa böl., no: 1186
- Arı, Ahmet, *Sâkıb Mustafa Dede Hayâtı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Dîvân'ının Tenkidli Metni*, (basılmamış doktora tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1995
- Ali Enver, *Semâ'hâne-i Edeb*, İstanbul, 1309
- Altun, Ara, "İshak Fakih Külliyesi", *DİA*, c. XXII, 532-533
- Doğan, Abdurrahman, *Kütahya Ergüniyye Mevlevîhânesi*, Sır Yayıncılık, Bursa, 2006
- Ergun, Saadeddin Nüzhet, "Ergün", *Türk Şairleri*, c. III
- Esrar Dede, *Tezkire-i Şuarâ-yı Mevleviyye*, (haz: İlhan Genç, AKMY), Ankara, 2000
- Gölpınarlı, Abdülbâki, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 1953
- İhtifâlcî Mehmed Ziyâ, *Bursa'dan Konya'ya Seyâhat*, Vatan Matbaası, İstanbul, 1328/1912
- İlgar, Yusuf, "Afyonkarahisar Mevlevîhânesi Postnişinleri ve Mevlevî Meşhurları", *Sultan Dîvânî ve Afyonkarahisar'da Mevlevîlik*, (haz: Yusuf İlgar), AKÜY, Afyon, 2002, s. 233-297
- İlgar, Yusuf, *Karahisar-ı Sâhib Sultan Dîvânî Mevlevîhânesi ve Mevlevî Meşhurları*, Afyonkarahisar, 2008
- Karakaya, Ebru, "Kütahya", *DİA*, c. XXVI, s. 584-587
- Konuk, Ahmed Avnî, *Mesnevî-i Şerîf Şerhi*, (haz: Mustafa Tahralı-Selçuk Eraydın), Kitabevi, İstanbul, 2006-2009, c. VI
- Konya Mevlânâ Müzesi Arşivi (KMMA) , dosya no: 51, belge no: 29
KMMA, 97/42

- Küçük, Hülya, "Mevlevî Hanım Halife ve Şeyhler", *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, sy: 20, Ankara, 2007
- Küçük, Sezâi, "Dünden Bugüne Kütahya Mevlevihânesi", *EKEV Akademi Dergisi*, sy: 29, 2006, s. 51-64
- Küçük, Sezâi, *Mevlevîliğin Son Yüzyılı*, Simurg Yayınları, İstanbul, 2003
- Latif Daşdemir, "Afyonkarahisar'da Mevlevîlik", *Sultan Dîvânî ve Afyonkarahisar'da Mevlevîlik*, (haz: Yusuf İlgar), AKÜY, Afyon, 2002, s. 177-188
- Mustafa Sâkîb Dede, *Sefîne-i Nefîse-i Mevleviyân*, (Matbaa-yı Vehbiyye, 1866), c. I
- Ocak, Ahmet Yaşar, "Geyikli Baba", *DİA*, c. XIV, s. 45-46
- Ocak, Ahmet Yaşar, "Hacı Bektâş-ı Velî", *DİA*, c. XIV, s. 455-458
- Sahîh Ahmed Dede, *Mecmûatü't-Tevârîhi'l-Mevleviyye - Mevlevîlerin Tarihi*, (haz: Cem Zorlu), İnsan Yayınları, İstanbul, 2003
- Şahin, İlhan, "Ahî Evran", *DİA*, c. I, s. 529-530
- Şeyh Gâlib Dîvânı, (haz: Muhsin Kalkışım), Akçağ Yayınları, Ankara, 1994
- Tanrıkörür, Bârihüdâ - Parlak, Sevgi, "Kütahya Mevlevihânesi", *DİA*, c. XXVII, s. 1-3
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı, *Kütahya Şehri*, Devlet Matbaası, İstanbul, 1932
- Varlık, Mustafa Çetin, "Germiyanoğulları", *DİA*, c. XIV, s. 33-35
- Varlık, Mustafa Çetin, "Kütahya", *DİA*, c. XXVI, s. 580-584
- Yıldız, Hakkı Dursun, "Bermekiler", *DİA*, c. V, s. 517-519
- Yılmaz, Necdet, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf- Sufiler, Devlet, Ulemâ (XVII. Yüzyıl)*, OSAV, İstanbul, 2001
- Yusuf İlgar, "Afyonkarahisar Mevlevihânesi Postnişinleri ve Mevlevî Meşhurları", *Sultan Dîvânî ve Afyonkarahisar'da Mevlevîlik*, (haz: Yusuf İlgar), AKÜY, Afyon, 2002, s. 233-296

